

KÜLTÜR BAKANLIĞI

Ziya Gökalp Yayınları

1.Seri:4

ZİYA GÖKALP





TÜRKLEŞMEK, İSLÂMLAŞMAK, MUASIRLAŞMAK

Hazırlayan : İBRAHİM KUTLUK



KÜLTÜR BAKANLIĞI
ZİYA GÖKALP YAYINLARI : 4
I. Seri : 4



ZİYA GÖKALP

TÜRKLEŞMEK, İSLÂMLAŞMAK, MUASIRLAŞMAK

Hazırlayan
İbrahim KUTLUK

Birinci Basılış

DEVLET KİTAPLARI
1976

DOĞUMUNUN 100. YILINDA ZİYA GÖKALP'IN BÜTÜN ESERLERİNİ HAZIRLAMA KURULU :

Prof. Dr. Nihat Nirun *(Başkan)*
Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Başkanı

Prof. Dr. Hikmet Tanyu *(Üye)*
Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi

Rıza Kardaş *(Üye)*
Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı

Şevket Beysanoğlu *(Üye)*
Avukat - Ziya Gökalp Derneği Başkanı

Kültür Bakanlığının 25 Şubat 1976 gün ve 605-1/200 sayılı mucip emirleriyle (30.000) Adet bastırılmıştır.

Emel Matbaacılık Sanayi - Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Bir İmparatorluk coğrafyasının bir doğu (Diyarbakır) şehrinde (1876 yılının 23 Mart'ın da) doğup, bir batı ucunda (Selânik'de) fikir dünyasına (1911 de) Gökalp adıyla katılarak, Türkiye'yi ve bütün Türkleri «mefkûre» ateşiyle ısıtan büyük mürşidi, doğumunun 100. yılında bütün eserlerini yayımlamanın gururu ve titizliği içinde, minnet ve rahmetle anıyoruz.

Gökalp, 48 yıllık kısa süreli ömrü içinde çok renkli ve cepheli şahsiyeti ile mefkûreci bir şair olarak Türkü ve Türkçülüğü dile getiren, dürüst ve üst seviyede bir siyaset ve devlet adamı olarak milliyetçilik fikriyatını yapan, bir «içtimaiyat müderrisi» (sosyoloji profesörü) olarak ilgili ilk kürsüyü kurmak suretiyle metodolojisini batı ölçüleri içinde tanıtan, bir mütefekkir olarak da «Türkçülüğün Esasları»nı modern mânâsı içinde yorumlayarak geleceğe ışık tutan, bir fikir ve gönül adamımızdır.

Fazilet ve feragat abidesi olan hayatı ve şahsiyeti de, bizzat öğretiminde bulunduğu «mefkûre»si gibi, gelecek nesillere örnek olarak gösterilecek olan Gökalp, hazırlık ve tahlil devresini henüz bitirmiş, bir büyük terkipler devrine gelmiş bulunduğu bir çağda aramızdan ayrılmıştır. (25 Ekim, 1924).

Bununla beraber, Ziya Gökalp'ın eserleri, Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet'te de başarıyla uygulanan bir çok inkılâpları prensip, ideal ve değerleriyle doludur. O, doruklarda tutuşup ufku baştan başa aydınlatan ateşler gibi, Türklüğün bağrında mefkûre ateşini yakıp aydınlatan bir rehberdir.

Gökalp, hasta hayvanların tedavi usûllerinin öğretiminin yapıldığı yerde öğrenim görmesine rağmen, «hasta adam»ın tedavisinde faydalı olacak metod ve düşüncelerle işe koyulmuş ve eserlerinde çağdaş Türkiye'nin sosyal değişmesi ile ilgili değer ve istikametleri bakımından çok şûmullu bir kültür sentezi taslağı hazırlayarak, tarihî tekâmül çizgisi içinde Türk cemiyetinin en tesirli düşünce mihraklarından biri olarak kalmayı başarmıştır.

Ziya Gökalp, gerçekten yakın tarihimizin en tesirli ve güçlü insanlarından biridir. Bu bakımdan Gökalp Modern Türkiye'nin siyasî ve fikrî gelişmeler içinde bir nirengi noktası olarak değerini korumaktadır. Ziya Gökalp'ın fikirleri ve düşüncesinin yapısı, aksettirdiği çeşitlilikler, Türkiye'nin gelişme istikametiyle ilgili hemen hemen her şeye ışık tutacak mahiyettedir. Bu bakımdan, Gökalp'ın eserlerinde ağır basan mütefekkir hüviyeti, kendi çağının fikriyatına katkısı yönünden bir ışık olmuştur. Nitekim, «Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak» sentezi Gökalp'ın eseridir.

O'nun düşünceleri, Cumhuriyet devrinin yarım yüzyılı boyunca yaşar ve nesillerden nesillere intikal ederken, fikirlerinin ve fikriyatının bazı cepheleri, belki de tarihî şartlar müsait bulunmadığı için, fazla uzun ömürlü kalamamış veya vaktini tamamlamış görünümü içinde olabilir. Bununla beraber, O'nun sosyolog hüviyetiyle koymuş olduğu prensipler ve sosyal değer hükümleri, gerçekten, bugünün anlayışı içinde de kendine has kavi mantığının tutarlı sentezi olarak dikkatı çekmekte ve tarihteki yerini heybetiyle doldurmaktadır.

Gerçi Gökalp'ın, millî devletin temeli saydığı halk kültürüne giderken, ayni cemiyetin eseri bulunan, o çağın şartlarının icabı bir çeşit «tehzip» edilmiş şekli demek olan yüksek Osmanlı kültürünün reddi zımnında tavır takınması, sisteminin bütünlüğü içinde çok büyük zaaf olarak değerlendirilmemelidir.

Ana fikirleriyle reddedilmez bir mütefekkir olan Ziya Gökalp'ı aşılmağa açık bir fikir adamımız olarak, doğumunun 100. yılında bütün eserleriyle, kendi çağdaşları arasında, onda Türk atalar ruhunun hususiyetlerini ortaya koyan, kahramanca sükûnet ve ruh kuv-

vetini ve Türk millî ruhunun hasletlerini görüyor ve böylece eserlerindeki terkibin sağlam ve tutarlı yapısı içinde, özlü bir muhtevanın temsilciliğini de yapmakta olan Gökalp'ı, bu büyük insanı, elli yıldan beri hâlâ sahasında neden hem «ilk», hem de «tek» olduğunu daha iyi anlamış oluyoruz.

Prof. Dr. Nihat Nirun
Doğumunun 100. yılında Ziya Gökalp'ın
Bütün Eserlerini Hazırlama Kurulu
Başkanı

Not :

Dört seri halinde tertiplenen «Ziya Gökalp Yayınları»nda, asıl metne mânâ ve ifade bakımından sadık kalınması prensip olarak benimsenmiş olup, hususiyle izafet ve sıfat terkiplerine giren kelimeler ile aruz vezniyle yazılmış şiirlerde geçen kelimelerdeki imlâ da, aslına uygun şekilde korunmuş, ancak alışılan kelimelerde buna uyulmamıştır.

«Ziya Gökalp Yayınları»nda, genellikle, her eserin sonunda yayındaki mânâya uygun bir sözcüğe yer verilmek suretiyle gerekli kavram açıklamaları yapılmıştır. Ancak belli bir sözlüğe gerek bulunmayan yayınlarda bu husus dip notlarda gösterilmiştir.

I

ÜÇ CEREYAN*

Memleketimizde üç fikir cereyanı vardır. Bu cereyanların tarihi tetkik olunursa görülür ki mütefekkirlerimiz iptida «muâsırlaşmak» lüzumunu hissetmişlerdir. Üçüncü Sultan Selim devrinde başlayan bu temayüle inkilâptan sonra «İslâmlaşmak» emeli iltihak etti; son zamanlarda ortaya bir de «Türkleşmek» cereyanı çıktı.

Muasırlaşmak (modernistation) fikri mütefekkirlerce aslî bir akide hükmünde olduğu için muayyen bir naşire malik değildir. Her mecmua, her gazete bu fikrin az çok müdafiidir.

İslâmlaşmak fikrinin mürevvici «Sırat-ı Müstakîm - Sebilürreşâd», Türkleşmek fikrinin mürevvici **«Türk Yurdu»** mecmualarıdır. Dikkat olununca bu üç cereyanın da hakikî ihtiyaçlardan doğmuş olduğu görülür.

(*) **Türk Yurdu,** yıl, 2, C. III, S. 11, s. 331-337 (Mart 1328). **Türk Yurdu**'nda bu başlık yoktur. **Türk Yurdu'**ndaki yazılar **«Türkleşmek - İslâmlaşma - Muasırlaşmak»** adı altında yayımlanmıştır.

Tarde, miliyet fikrinin gazete ile başladığını iddia ve şu suretle[1] izah ediyor: Gazete, ayni lisanla konuşan insanları «âmme» (publique) halinde toplayarak onlara müşterek bir vicdan verir. Gazete, şursuz ve iradesiz olarak[2] yaptığı bu tesirden maada, sırf revacını temin maksadıyla, karilerinin iftihar ve hamiyet hislerini okşamaya, netice olarak millî ananeleri, millî mefharetleri hatırlatacak sözleri yazmaya mecburdur.

Miliyet hissi, bir kavimde uyandıktan sonra mücavir kavimlere de kolayca sirayet eder. Çünkü milliyet duygusu uyanır uyanmaz sahiplerinde teâvün, fedakârlık, mücahede hislerini artırarak ahlâkî, lisanî, edebî, iktisadî ve siyasî teâlîlere sebep olur. Bu hale gıpta eden komşu kavimlerde dahi —halk dilinde yazan gazeteler de mevcut ise— milliyet fikrinin derhal intişar etmesi gayet tabiî bir hadise olur.

Milliyet «mefkûre» (ideal) si iptida gayr-i müslimlerde, sonra Arnavut ve Araplarda, ve en nihayet Türklerde zuhur etti. Türklerin en[3] sona kalması sebepsiz değildir: Osmanlı devletini Türkler teşkil etmişlerdi. Devlet «vaki bir millet[4] (na-

---

FARKLAR :

(1) Başladığını iddia ve şu suretle izah, krş. T. Y. neşr. başladığını izah.

(2) İradesiz olarak, krş. T. Y. neşr. iradesiz.

(3) En, krş. T. Y. ve en.

(4) Vaki' bir millet, krş. T. Y. neşr. Vaki' bir milletin.

tion de fait)»; milliyet mefkûresi ise «irâdî bir millet (Nation de volonté)in [5] cürsûmesi demektir.

Türkler, ilkin hadsî (intuitif) bir ihtiyata tabi olarak, bir mefkûre için bir mevcûdeyi tehlikeye düşürmekten çekinmişlerdir. Bunun için Türk mütefekkirleri «Türklük yok, Osmanlılık var» diyorlardı.

Muasırlaşmak cereyanına tabi olanlar Tazminat fikirlerini yaydıkları sırada muhtelif unsurlardan ve mezheplerden mürekkep olan vaki bir milletten irâdî bir millet yapmak mümkün olduğuna kani olmuşlar; bu kanaatle [6] tarihî bir manayı haiz kadîm «Osmanlı» tabiri yerine [7], millî renklerden tamamıyle ârî olmak üzre, yeni bir mana yakıştırmışlardı. Elim tecrübeler gösterdi ki «Osmanlı» tabirindeki yeni manayı Tanzimatçı Türklerden başka kabul eden yoktu. Bu yeni mananın ihtirai yalnız faydasız olmakla kalmıyordu; devlet ile unsurlar ve bilhassa Türkler hakkında gayet muzır neticeler veriyordu.

Dünyanın şarkı da, garbı da bize celî bir surette gösteriyor ki bu asır, milliyet asrıdır; bu asrın vicdanları üzerinde en müessir kuvvet, milliyet mefkûresidir. İçtimaî vicdanların idaresi ile mükellef

---

(5) Milliyet mefkûresi ise «irâdî bir millet»in cürsumesi demektir, krş. T. Y. cürsumesi demektir.

(6) Bu kanaatle, krş. T. Y. ve bu kanaatle.

(7) Tabiri yerine, krş. T. Y. tabirine.

olan bir devlet, bu mühim içtimaî âmili mevcut değil farz ederse, vazifesini ifa edemez. Devlet adamlarında, fırka recüllerinde bu his mevcut olmazsa, Osmanlılığı terkip eden cemaat ve kavimleri ruhî (psychologique) bir surette idare etmek kabil olamaz[8]. Dört senelik bir tecrübe bize gösterdi: Sırf unsurların i'tilâfı maksadıyla «ben Türk değilim, Osmanlıyım» diyen Türkler, unsurların ne yolda bir i'tilâfa muvafakat edebileceklerini nihayet gayet acı bir surette[9] anladılar. Milliyet hissinin hakim olduğu bir memleketi ancak milliyet zevkini nefsinde duyanlar idare edebilirler[10].

Türklerin millet mefkûresinden[11] içtinabı, devlet için muzır ve unsurlar için müz'iç olduğu gibi, Türklüğün hususî mevcudiyeti için de mühlikti. Türkler milliyeti, vaki' bir millet olan devlet ile bir manada telakki ettikleri için, içtimaî ve iktisadî mevcudiyetlerinin tereddî[12] etmekte olduğunu bilmiyorlardı.

İktisadî ve ictimaî hakimiyetler başka unsurlara geçtiği sırada Türk, bir şey kaybettiğini anlayamıyordu; çünkü onun nazarında yalnız Osmanlı

---

(8) Kabil olamaz, krş. T. Y. kabil değildir.

(9) Edebileceklerini nihayet gayet acı bir surette anladılar, krş. T. Y. edebileceklerini anlayamadılar.

(10) Edebilirler, krş. T. Y. idare edebilir.

(11) Türklerin millet mefkûresinden, krş. T. Y. Türklerin milliyet fikirlerinden.

(12) Tereddi, krş. T. Y. temadi.

milletini terkip eden sınıflar vardı. Kendisinin bazı sınıflardan velevki bu sınıflar zamanımızda en ehemmiyetli tabakalar, teşkil etsin [13] çıkarılmasına hiç ehemmiyet vermiyordu [14]. Memlekette iktisadî ve fennî sınıfların vücudunu kâfi görerek kendisinin bunlardan hariç kalmasında bir beis göremiyordu [15]. İşte bu gidişle Anadolu'da bile halk [16], yahut ahali suretinde bir Türklük kalmadı; Türkler memur ve rençber sınıflarına inhisar ettiler. Memurlar da bir nevi zihnî rençberler demek olduğu için, Türklük –içtimaî manasıyla– rençberlik demek oldu.

Çiftçi ve çoban, hayatın yaratıcı kuvvetinden istifade ile yaşadıkları için bizzat yaratıcı âmil değildirler; koyunlar, hayatın dahilî nâmiyesiyle çoğalır, ekinler, tohumların meknûz feyzleriyle tenebbüt eder. Memurların ise istihsalle hiç [17] bir alâkaları yoktur. Halbuki zihnî melekelerin, irade ve seciyenin inkişaf [18] ve tekâmülü sanayi, imalat gibi fa'al meşgalelerle, ticaret ve serbest meslekleri [19] gibi iktirâhî hirfetlerle husule gelir. Bundan dolayıdır ki köylü ve memur sınıflarına inhisar

(13) Tabakaları teşkil etsin, krş. T. Y. tabakalar teşkil etmiş olsun.
(14) Vermiyordu, krş. T. Y. vermezdi.
(15) Göremiyordu, krş. T. Y. göremezdi.
(16) Halk, krş. T. Y. kavim.
(17) İstihsal ile hiç, krş. T. Y. istihsal ile hiçbir.
(18) İnkişaf, krş. T. Y. inkişafı.
(19) Meslekleri, krş. T. Y. sınıflar.

eden bir kavimden teşkilât yapmak iktidarı münselip olur. Hükûmet idaresindeki beceriksizliğimiz, Balkan mağlubiyetine [20] bâdî olan sevkulceyş ve levazım hususlarındaki iktidarsızlığımız bu sebepten neş'et etmişti [21].

Memleketimizde kuvvetli bir hükûmet teessüs edememesi, Türklerin iktisadî sınıflardan [22] mahrumiyeti yüzündendir. Hangi millette hükûmet iktisadî sınıflara istinat ederse, orada hükûmet gayet kuvvetli olur; çünkü tüccar, sanatkâr, iş adamı sırf kendi faydası için hükûmetin kuvvetli olmasını ister. Hangi memlekette hükûmet, memurlar sınıfına istinat ederse, orada hükûmet daima zayıftır; çünkü ma'zûl memurlar iş başına geçmek, mansup memurlar daha yüksek bir mevkie yükselmek için daima mevcut hükûmeti düşürmeğe çalışırlar. Millî menfkûreden mahrumiyet Türkleri Millî iktisadiyattan mahrum ettiği gibi, lisanın sadeleşmesine, güzel sanatlarda [23] millî üslûpların tekevvün etmesine de mani oldu [24]. Bunlardan başka, millî bir mefkûre olmadığı için şimdiye kadar Türk ahlakı da ferdî ve ailevî bir şekilde kaldı, tesanüt, hamiyyet ve fedakârlık hisleri aile, köy ve

(20) Balkan mağlubiyetlerine, krş. T. Y. son mağlubiyetlerimize.
(21) Neş'et etmişti, krş. T. Y. neş'et ediyor.
(22) Sınıflardan, krş. T. Y. sınıflarından.
(23) Güzel sanatlarda, krş. T. Y. bedii sanatlarda.
(24) Mani oldu, krş. T. Y. mani olmuştur.

kasama muhitlerini aşamadı... Ümmet mefkûresi çok vâsi, aile mefkûresi çok dar olduğu için Türk *ruhu* fedakârlık ve feragat hislerine istinatgâh yeri olacak zî-hayat ve şedit ahlâkî bir ruhiyete yabancı kaldı [25]. İktisadî, dinî ve siyasî müesseselerimizin [26] inhilâli bunun neticeleridir.

Türklük cereyanı, Osmanlılığın muârızı olmak şöyle dursun, hakikatte en kuvvetli müeyyididir. Yalnız her yeni cereyanın olduğu gibi, bu mesleğin de bir kısım gençlerden mürekkep müfritleri [27] vardır ki yanlış tefsirlere sebep oluyorlar. Türklük «kozmopolitlik» e karşı İslâmiyet ve Osmanlılığın hakikî istinatgâhıdır [28].

Tarde, beynelmileliyet hissinin de «kitap» tan tevellüt ettiğini söylüyor. Gazete, halkın hissiyatı-

---

(25) ...Şimdiye kadar Türk ahlâkı da ferdî ve ailevî bir şekilde kaldı, tesanüt, hamiyet ve fedakârlık hisleri aile, köy ve kasaba muhitlerini aşamadı. Ümmet mefkûresi çok vâsi, aile mefkûresi çok dar olduğu için Türk ruhu fedakârlık ve feragat hislerine istinatgâh yeri olacak zi-hayat ve şedit ahlâkî bir ruhiyete yabancı kaldı, krş. T. Y. Türk ahlâkı da ferdî ve ailevî bir şekilde kalmış, teâvün, hamiyyet ve fedakârlık hisleri aile, köy ve kasaba muhitlerini aşamamıştı. Millet mefkûresi çok vâsi, aile mefkûresi çok dar olduğu için Türk ruhu isâr ve feragat hislerine istinat yeri olacak zi-hayat ve şedit ahlâkî bir ruhiyete yabancı kalmıştır.

(26) Müesseselerimizin, krş. T. Y. müessesemizin.

(27) Müfritleri, krş. T. Y. gülâtı.

(28) İstinatgâhıdır, krş. T. Y. istinat yeridir.

na hitap ettiği için tekellüm lisanının canlı lûgatlerini istimal eder. Kitap, âlimlerin ve müteallimlerin tecritci müfekkirlerine hitap eder, bunun için lûgatlerden ziyade ıstılahlara muhtaçtır. Istılahların halk lisanındaki lûgatlerden yapılmaması, umumî bir kaidedir; çünkü lûgatler, tabiî ve zîhayat mevcutlardır, ıstılahlarsa, sun'î ve cansız mevcudiyetlerdir. Halk lisanının tabiî kelimeleri zîhayat ve hissî manalara malik olduğu için masnu' ve müçerret manaları kabul edemez. Bundan dolayıdır ki her kavim ıstılahlarını, dinî kitabının yazılmış olduğu lisandan alır.

Avrupa milletleri **İncil-i şerîfi** Yunan lisanında muharrer olarak buldukları için, ilim ıstılahlarını Yunancadan almışlardı. Bilâhare hıristiyanlık noktasından Latin lisanı Yunancaya muavenet ettiği için, Cermen ve İslav milletlerine Latinceden de birçok ıstılahlar geçti.

İslâm kavimleri, ıstılahlarını Arapçadan kısmen de Fârisden aldılar. Bugün bile asrın bütün ilimlerini lisanımıza naklederken Yunanca ve Latince ıstılahlar yerine Arapça ve Acemce ıstılahlar tasnî' ediyoruz.

Bir millette iptida din kitapları yazılır; sonra ahlâk, hukuk,[29] edebiyat, ilim, felsefe gibi marifet şubeleri dinden teşa'upla teşekkül ettikçe bunlara ait kitaplar da yazılmağa başlar. O halde ga-

(29) Ahlâk, hukuk, krş. T. Y. ahlâk, sonra hukuk.

zete, halkın ictimaî ve mahallî hissiyatını yevmî ve hissî renklerle mülevven olarak tasvir ettiği için nasıl «milliyet» mefkûresini doğuruyorsa, «kitap» ta dinin ve dinden müştak olan sair marifet ve ilimlerin yani medeniyetin [30] umde, kaide ve düsturlarını mücerret ve kat'î bir uslûpla yazarak [31] milletler arasında müşterek olan hayatı, yani beynelmilelliyet ruhunu ibda, eder.

İlk vakitlerde beynelmileliyet [32] hissini bütün insanlara şamil zannetmek doğru değildir. Mesela kurûn-ı vustâda Avrupa'da bir beynelmileliyet hissi mevcuttu; fakat duyguyu tahlil edersek, **Avrupadaki beynelmilel şefkat ve müzaharetin Hristiyan milletlere müncer olduğu, beynelmilel hukukun da** hristiyan devletlerin imtiyazları hükmünde bulunduğunu **görürüz** [34]. Balkan muharebesi, Avrupa vic

---

(30) Marifet ve ilimlerin yani medeniyetin, krş. T. Y. marifet ve ilimlerin.

(31) Yazarak, krş. T. Y. tahrir ederek.

(32) İlk vakitlerde beynelmileliyet, krş. T. Y. beynelmileliyet.

(33) Mesela kurûn-u vustâda Avrupa'da bir beynelmileliyet hissi mevcuttu, krş. T. Y. Avrupa'da bir beynelmileliyet hissi mevcuttur.

(34) Hiristiyan milletlere müncer olduğu, beynelmilel hukukun da Hiristiyan devletlerin imtiyazları hükmünde bulunduğunu görürüz, krş. T. Y. Hiristiyan milletlere münhasır olduğu, beynelmilel hukukun da Hiristiyan devletlerin imtiyazları hükmünde olduğu görülür. (Bu cümlede «**müncer**» in yerine «**münhasır**» kelimesinin daha uygun düştüğü görülmektedir. Bel-

danının, bugün bile [35] hiristiyan vicdanından başka bir şey olmadığını gösterdi. Türkler'in de vicdanları tahlil olunursa görülür ki bir Türk, kızını bir Araba, bir Arnavuda, bir Kürde, bir Çerkese tevziç edebilir, fakat kat'iyen bir Finlandiyalıya [36] bir hiristiyan Macar'a tezviç edemez bir Budist (Boudhiste) [37] Moğolun, bir Şamanî Tunguz'un da kızını İslâm yapmadan alamaz. Trablusgarp, Balkan muharebeleri esnasında Türklerin felâketine iştirak edenler Macarlar, Moğollar, Mançular olmadı; bilâkis Çin'in, Hind'in, Cava'nın, Sudan'ın ismini bilmediğimiz müslim kavimleri matemimize ortak oldular; manevî yardımlarını esirgemediler. Bundan dolayıdır ki Türkler, lisanca [38] «Ural ve Altay» şubesine mensup olmakla beraber, kendilerini İslâm milletlerinden [39] addederler.

«Beşeriyat (Anthropologie)» a göre ayni teşrihî en mûzece mensup fertler [40] bir ırksa, «ictimaiyat (sociologie)»a göre de bir medeniyete [41] mensup milletler bir beynelmileliyettir. Türk lisa-

---

ki o zamanlarda bu ayırım gözetilmediği için Ziya Gökalp böyle kullanmıştır diye de düşünemiyoruz, çünkü, **Türk Yurdu**'nda münhasır kullanılmıştır). İ. K.

(35) Bugün bile Hiristiyan vicdanından, krş. T. Y. Hiristiyan vicdanından.

(36) Finlandiyalıya, krş. T. Y. Finvaya.

(37) Bir Budist, krş. T. Y. bir Beduhi budist.

(38) Lisanca, krş. T. Y. ırkça.

(39) Milletlerinden, krş. T. Y. kavimlerinden.

40) Fertler, krş. T. Y. kavimler.

nı da, Türk kavmi gibi, İslâm medeniyetine [42] girdikten sonra huruf ve ıstılahça islâmî bir şekil aldı. O halde beynelmileliyet ruhunu ibdâ eden âmil, «kitap» ve dolayısıyla «medeniyet» tir [43]. Binaenaleyh Türklükle İslâmlık, biri «milliyet» diğeri «beynelmileliyet» mahiyetlerinde [44] oldukları için aralarında asla taâruz yoktur. Türk mütefekkirleri, Türklüğü inkâr ederek beynel'edyân bir Osmanlılık tasavvur ettikleri zaman islâmlaşmak ihtiyacını duymuyorlardı; halbuki Türkleşmek mefkûresi doğar doğmaz İslâmlaşmak ihtiyacı da hissedilmeğe başladı.

Mamafih, «milliyet» [45], gazeteden ve «beynelmileliyet» kitaptan tevellüt ettiği gibi, asriyyet (modernisme) de âlet (outil) den tekevvün eder. Bir zamanın muâsırları, o zamanda fen [46] (technique) hususunda en müterakkî olan milletlerin yaptıkları ve kullandıkları bütün âletleri imâl ve istimal edebilenlerdir [47]. Bugün bizim için muâsırlaşmak demek, Avrupalılar gibi dritnavtlar, otomobiller, tayyareler yapıp kullanabilmek demektir:

---

(41) Medeniyete, krş. T. Y. dine.

(42) İslâm medeniyetine, krş. T. Y. İslâm ailesine.

(43) Medeniyettir, krş. T. Y. dindir.

(44) Mahiyetlerinde, krş. T. Y. mahiyetinde.

(45) Mamafi, milliyet, krş. T. Y. milliyet.

(46) Fen, krş. T. Y. âliyât.

(47) Edebilenlerdir, krş. T. Y. edebilenlerdendir.

muâsırlaşmak, şekilce ve maişetçe Avrupalılara benzemek değildir. Ne zaman malûmat ve masnûat iktibas ve iştirası için Avrupalılara ihtiyaçtan müstağnî olduğumuzu görürsek, o zaman muâsırlaşmış olduğumuzu anlarız.

Türkleşmek, İslâmlaşmak mefkûreleri arasında bir taâruz olmadığı gibi, bunlarla muâsırlaşmak ihtiyacı arasında da bir tenâzu' mevcut değildir.

Asriyyet ihtiyacı bize Avrupa'dan yalnız ilmî ve amelî âletlerle fenlerin [48] iktibasını emrediyor. Avrupa'da dinden ve milliyetten doğan, binaenaleyh bizde de bu menbalardan [49] taharrîsi lâzım gelen birtakım manevî ihtiyaçlarımız vardır ki, âletler ve fenler [50] gibi bunların da Garp'ten istiâresi iktiza etmez.

O halde her birinin nüfuz dairelerini tayin ederek bu üç gayenin üçünü de kabul etmeliyiz; daha doğrusu [51], bunların, bir ihtiyacın üç muhtelif noktadan görülmüş safhaları olduğunu anlayarak «muâsır bir İslâm Türklüğü» ibda' etmeliyiz.

Mamafih, bir müddetten beri asrî âletlerle fenlerin inkişafından doğan asrî medeniyet, müsbet ilimlere müstenit yeni bir «beynelmileliyet»

---

(48) Âletlerle fenlerin, krş. T. Y. âletlerin ve âliyâtların.

(49) Menbalardan, krş. T. Y. menbaların.

(50) Âletler ve fenler, krş. T. Y. âletler ve âliyâtlar.

(51) Daha doğrusu, krş. T. Y. Yahut daha doğrusu.

husule getirmektedir. Gittikçe, dine müstenit olan beynelmileliyetler yerine ilme müstenit hakikî bir beynelmileliyet kaim olmaktadır. Bir taraftan Japonya'nın, diğer cihetten Türkiye'nin Avrupa milletleri arasına girmesi Avrupa beynelmileliyetine ileride göstereceğimiz veçhile «lâ-dînî» bir mahiyet verdiğinden, gittikçe beynelmileliyet dairesiyle «ümmet» dairesi de biribirinden ayrılmaktadır. Yani bugün Türk milleti Ural-Altay ailesine, İslâm ümmetine, Avrupa beynelmileliyetine mensup bir cemiyetten ibarettir [52].

(52) Bu paragraf, tümden, **Türk Yurdu**'nda yoktur. İ. K.

II

LİSAN *

Cismin tûlü, arzı, umku olduğu gibi, ictimaî vicdanının da üç bu'du var: Milletcilik, ümmetcilik, asırcılık [1]. Bu kaziyyenin ne derece doğru olduğunu iptida ictimaî vicdanının in'ikâs ayinelerinden biri olan lisanda arayacağım.

Dilimiz, elli altmış seneden beri genişlemek yolunu tutmuştur. Asrın şuâları ülkemize nüfuz ettikçe gözümüz yeni masnû'lar, zihnimiz yeni mefhumlar görmekte devam ediyor. Bunlar isimsiz kalmayacağı için, her gün birçok yeni kelimelerle lisanımız zenginleşiyor. Asrın mümessili olan milletlerin gazetelerinden, kitaplarından tercümeler yapıyoruz. Bu suretle irfanımızda mevcut olmayan birçok yeni manalar nâtıkamızdan yeni lafızların ibdâını istiyor.

(*) **Türk Yurdu,** yil 2, C. III, S. 12, s. 367-370 (21 Mart 1329).

FARKLAR :

(1) Milletcilik, ümmetcilik, asırcılık, krş. T.Y. milliyet, beynelmileliyet, asriyet.

Lisanımız, müterakkî delillerle karşılaştıkça, âdeta kelime be-kelime onların taklidini yapıyor. Bazen «hurde-bin (microscope)», «dûrbin (téléscope)», «şeh-kâr (chef d'oeuvre)», «mefkûre (idéal)» kelimelerinde olduğu gibi lafzî «istinsah (calque)» lar yapıyor. Bazı kere de «tayyare (aéroplan)», «tekâmül (évolution)», «meşrutiyet (constitution)», «bediiyat (esthétique)» tabirlerinde olduğu gibi, manevî istinsahlar husule getiriyor.

Lisanımızın bu fi'lî temayülü bize şunu gösteriyor :

Bir zaman gelecek ki Türkçemiz, Fransız, İngiliz, Alman lisanlarındaki bütün kelimelerin mukabillerine malik olacaktır.

Lafzî kelâm, nefsî kelâmın ifadesi olduğuna göre, asrın mefhumlardan mürekkep manevî bir lisanı vardır ki her dil ona intibak etmek mecburiyetindedir. O halde Türkçe ne zaman bu ihtiyacı [2] tatmin ederse o vakit muâsırlaşmış, asriyet cihetindeki ittisâını ikmal etmiş sayılabilir.

Lisanımıza giren yeni kelimeler üç nevidir: 1. Ecnebî kelimeler, 2. Arapça ve Acemceden ibdâ' yahut tervic olunan kelimeler, 3. Türkçe ibdâ' yahut tervic olunan kelimeler.

Birinci nevi kelimeler lisanımıza kaçak suretiyle giriyor. Lisanî selîkamız bu kelimeleri lisan-

---

(2) İhtiyacı, krş. T. Y. ihtiyacını.

dan tard ederek yerlerine «ıstılah» salar Arapça yahut Farisîden, «lûgat» seler Türkçeden mukabiller buluyor.

Istılahların mukabillerini Arabî yahut Farisîden yaparak ecnebî kelimeleri kabul etmemek hassası Türkçeye münhasır değildir. Bütün İslâm lisanları bu hasîsada müşterektir. Dinî tabirlerde ve dinden iştikak eden sair ilimlere mahsus ıstılahlarda esasen müttehit olan bu lisanlar, bu vahdeti yeni ıstılahlarda da muhafaza etmek mecburiyetindedir [3]. Çünkü, mesela Rusya'daki Türkler ıstılahlarını Rusçadan, Çin'deki Türkler Çinceden, biz Fransızcadan alacak olursak, Türkçelerimiz biribirinden uzaklaşır. Halbuki Arapça ve Acemce'den yahut Türkçeden alırsak, bilâkis yekdiğerine yakınlaşır [4]. Hiristiyan ümmetinin [5] ıstılahları Yunanca ve Latinceden alınmıştır. İslâm lisanları bu ıstılahları aynen istiâre etmekle ayni zamanda kendi ümmetliğini kaybetmekten de korkuyor [6].

Mamafih, İslâm lisanları, ıstılahlarını Arabî yahut Farisîden almakla, ümmet vahdetine ait va-

---

(3) Etmek mecburiyetindedir, krş. T. Y. etmek istiyor.

(4) Çünkü mesela Rusya'daki Türkler... yekdiğerine yakınlaşır, krş. T. Y. bu iki cümle yoktur.

(5) Hiristiyan ümmetinin, krş. T. Y. Hiristiyan beynelmileliyetinin.

(6) Ayni zamanda kendi ümmetliğini gaip etmekten de korkuyor, krş. T. Y. kendi beynelmileliyetini gaip etmekten korkuyor.

zifelerini ifa etmiş olmaz [7]. Bu ıstılahlar her lisanda başka cezirlerden teşkil olunursa matlup olan vahdet hasıl olmayacağı için, lisanın ümmetciliği [8] eksik kalır. Bundan dolayıdır ki diğer İslâm lisanlarının kabul etmiş olduğu yahut kabul edebileceği tâbirleri arayıp bulmak suretiyle ıstılah vaz'etmemiz lâzım gelir. Bu maksadı temin için İslâm ümmetine mensup her lisanda [9] ıstılah vaz'ıyle meşgul cemiyetler teşekkül etmeli, bu cemiyetler muayyen zamanlarda ıstılah kongreleri [10] suretinde toplanmalıdır.

İslâm lisanlarının bütün ıstılahları bu kongreler [10/1] marifetiyle mütehit bir surette taayyün ettikten sonra artık lisanımıza ümmet [11] cihetindeki ittisâını da ikmal etmiş yani İslâmlaşmış nazarıyle bakabiliriz.

Lisanımız İslâm ümmetinin [12] umumî lisanı olan bir ıstılahlar kamusuna malik olduktan sonra Arabî ve Farisîden de ictinap etmek mecburiyetindedir. Çünkü Türkçeye giren Arabî, Farisî keli-

---

(7) Ümmet vahdetine ait vazifelerini ifa etmiş olmaz, krş. T. Y. beynelmilel vazifelerini ifa etmiş olmazlar.
(8) Ümmetciliği, krş. T. Y. beynelmileliyeti.
(9) İslâm ümmetine mensup her lisanda krş. T. Y. her lisanda.
(10) İstılah kongreleri, krş. T. Y. beynelmilel istilah mü'temerleri.
(10/1) Kongreler, krş. T. Y. mu'temerler.
(11) Ümmet, krş. T. Y. beynelmileliyet.
(12) Ümmetinin, krş. T. Y. beynelmileliyetinin.

meler ıstılahlara münhasır değildir. Birçok lüzumsuz Arapça, Acemce lûgatler de dilimize girmiştir. Hattâ bu iki lisanın Türkçeye tesiri yalnız kelimeler i'tasından da ibaret değildir. Arabî, Farisî terkipler, edatlar da Türkçeye dahil olmuş, Türk sarfını bu iki lisanın sarf ve nahiv kaideleriyle bir halîta haline getirmiştir[13].

Lisanımızı mana itibarıyle muâsırlaştırmak, ıstılah ciheyitle İslâmlaştırmak lâzım olduğu gibi, sarf, nahiv, imlâ hususlarında Türkleştirmek de lâbüttür. Türkçede ıstılahların gayri bütün kelimeler mümkünse Türkçe olmalı, yahut Türkçeleşmiş bulunmalı. Arapça, Acemce terkipler, cemiler, edatlar, sîgalar lisanımızdan çıkarılmalı, «şuarâ-i cedîde» diyeceğimize «yeni şairler», «edebiyat-ı Türkiyye» diyeceğimize «Türk edebiyatı», «tabîiyyet» yerine «tabîlik», «serbestî» yerine «serbestlik», «mu'ciz bir muharrir» yerine «icazcı bir muharrir», «mûciz bir ifade» yerine «îcazlı bir ifade» demeliyiz. Mamafih, Türkçeleştirmeyi lûgatlere hasretmek de doğru değildir. Mümkünse bütün ıstılahları da Türkçe kelimelerden yapmak daha iyidir. Fakat mümkün olmadığı takdirde, ıstılahlarımızın Fransızca yahut Rusca olacağına Arapça ve Acemce olması daha hayırlıdır. Her halde bütün Müslümanlar arasında olmasa bile bütün Türkler arasında —lûgatler gibi— ıstılahların da müşterek olması, yani bütün Türk-

---

(13) Bir halita haline getirmiştir, krş. T. Y. tahlit etmiştir.

lerin müşterek bir edebiyat ve ilim lisanına malik olması elzemdir [14]. O halde, lisanımızı Türkçeleştirirken [15] tedrîcen bütün soydaşlarımızın anlayacağı umumî bir Türkçeye doğru gitmek lâzım geldiğini de unutmamalıyız. Fikrimizi hulasa edelim :

«Yeni mefhumlar» asrın, «ıstılahlar» ümmetin, «lûgatler» milletin nâtıkasıdır [16].

Türkçe ictimaî vicdanımızın bu üç safhasına tamamıyle muntabık hassas bir ayine olmadıkça teşekkül ve tekemmül etmiş bir lisan sayılamaz.

---

(14) Mamafi, Türkçeleştirmeyi lûgatlere : ...malik olması elzemdir, krş. T. Y. Bu aradaki cümleler yoktur.

(15) Türkçeleştirirken, krş. T. Y. Türkleştirirken.

(16) Asrın, «istılahlar» ümmetin, lügatler» milletin nâtıkasıdır, krş. T. Y. asriyetin, «istilahlar» beynelmileliyetin, «lûgatler» milliyetin nâtıkasıdır.

III

ANANE VE KAİDE*

İctimaî hayatımızın hangi cihetine baksak iki muhtelif cereyanın çarpıştığını görürüz. Bunlardan biri cezrîlik (radikallik), diğeri muhafazakârlıktır. Birbirinin tamamiyle zıddı sanılan bu iki cereyan hakikatte ayni esasta birleşmiştir [1] : Kaidecilik.

Muhafazakârlar, mevcut kaideleri lâyetegayyer hakikatler sırasında görerek değiştirilmesine küfür nazarıyla bakarlar. Cevzrîler, makul kaideleri mutlak düsturlar idâdına koyarak, kabul etmeyenleri mürtecilikle itham ederler. Bu iki sınıftan hiç bi-

---

(*) **Türk Yurdu,** yıl 2, C. III, S. 15, s. 480-484 (2 Mayıs 1329).

FARKLAR :

Türk Yurdu'nda 1. paragraf olarak yer alan aşağıdaki sözler kitaba alınmamıştır :

«Bizde herkes kaidesizlikten şikâyet ediyor; ben kaidecilikten şikâyet edeceğim. Herkes terakkî edemeyişimizin sebebini ananecilikte görüyor; ben bunun ananesizliğimizden ileri geldiğini göstereceğim.»

(1) Birbirinin tamamiyle zıdd sanılan ... birleşmiştir, krş. T. Y. birbirinin tamamıyle zıddı sayılan bu iki cereyan bence ayni esasta birleşmiştir.

risi bu eski, yahut yeni kaidelerin [2] nereden çıkarak ne yolda tekâmül ettiğini, müteakip zamanlarda mütehâlif muhitlere nasıl intıbak ettiğini aramağa lüzum görmezler. Çünkü her iki tarafça da kaide, zamanların fevkınde ve muhitlerin haricinde bir «kaim bi-nefsihî» dir. Bu, bir cemiyette hayatî tekâmülün muvakkat ve diğerlerine muttasıl bir merhalesi değil, zaman ve mekândan mücerret bir âlem olan «nefsül'emr» de sabit ve müteayyin ezelî bir hakikat, ebedî bir düsturdur.

Kaidelere [3] mütâbaat tekerrür ede ede itiyat haline geçtiği için ihtiyaı iar muhafazakâr olurlar. Gençlerse medenî ihtişamlarıyla parlak görünen müterakkî milletlerin terakkî etmelerinin sebeplerini tatbik etmekte oldukları kaidelerin doğruluğuna hamlettikleri için bunları taklit etmek hevesine düşerler; bundan dolayı kökten inkılâpçılar sırasına geçerler.

Adı ister âdet, ister moda olsun, ister âdâb, ister etiket namı verilsin, ister itikat, ister ictihat denilsin, fıkıh maddeleri yahut hukuk düsturları suretinde tecelli etsin, kaide daima ayni şeydir. Tekâmülün süreksiz ve mütereddit bir vakfesi addolunmayıp da câmit ve sâbit bir «ayn» addolunduğu [4] anda cansız bir kadit halini alır. Hayatın

---

(2) Kaideler, krş. T. Y. kaidelerin (bu sözün doğru olması gerekir).

(3) Kaidelere, krş. T. Y. kaideler.

(4) Câmit ve sâbit bir «ayn» addolunduğu, krş. T. Y. tesbit ve tecmit edildiği.

özü[5] yaratıcı bir tekâmüldür. Tekâmülsüz mevcutlar cemaatlerden ibarettir. Kaideciler neticeyi sebep yerine koyarlar. Kaide tekâmülün muvakkat bir neticesidir. Onlar bunu tekâmülün sebebi sanırlar. Sebep malum olduğu için artık tekâmülün tarihini tetkika lüzum görmezler.

Bu zihniyette olanlar kaideyi mutlak bir hükümdar gibi[6] telâkki ettikleri için tatbikattan bir fayda hasıl olmadığını görünce bütün mesuliyeti zavallı kaideye yükletirler. Derhal cezrîler seslerini yükselterek muhafazakârları susmağa mecbur ederler. Yapılacak iş kolay : Eski kaideleri hal'ederek yerlerine yenilerini iclâs etmek[7].

Fakat bunların hükümranlığı da çok sürmez, çünkü tatbikatta yine aksilikler görülmeğe başlar. Bu kerre itiyatçılar başlarını doğrultur. Ve taklitcileri meydandan çekilmeğe davet eder.

İşte bizde daima böyle olmuştur! Türklüğün mazisi tetkik olunsun : Görülecek ki birbirine ittisali olmayan birçok tarih devreleri yaşamışız; müesseselerimiz muzafferiyet iğtinamlarıyla ânî bir surette dolan, fakat menbaını millî bir iktisattan almadığı için yine ânî bir surette boşalmağa mahkûm olan istilâ devletlerinin hazinelerine benzemiş. Tekâmülden doğma müesseselerimizi tarihî

(5) Hayatın özü, krş. T. Y. hayatın lübbü.

(6) Mutlak bir hükümdar gibi, krş. T. Y. mutlakıyet tahtında kaid bir semavî zıll.

(7) İclâs etmek, krş. T. Y. ik'ad etmek.

ittisallerini temin ederek canlı ananeler haline sokacağımıza, bunları bir tarafa atarak her ülkeden «tarihsiz, ananesiz» kaideler suretinde müesseler almışız.

İngilizler kaidesiz bir millettir; fakat tarihî *ittisalleri, tekâmülî in'itafları malum ananeler en* ziyade İngilizlerde görülür. İngilizleri terakki ettiren ananeciliktir.

Biz Türkler kaideci, fakat ananesiz bir milletiz. Türklüğe [8] ve İslâmlığa ait ananelerimizin tarihî silsilelerini aramadığımız gibi, asrımızı temyiz eden terakkilerin menba' ve tekâmülünü de tetkika lüzum görmeyiz. Bizim için yalnız neticeler lâzım. Türklük, İslâmlık [9] mütevâlî medler ve cezirlerden sonra amelî ve itikadî kaideler suretinde *rüsuplar bırakmış. Avrupa medeniyeti birçok* itila ve inkılâptan sonra bize birtakım ilmî ve amelî umdeler suretinde tecelli ediyor.

Bir kısmımız o rüsupları istimal, diğer takımımız bu umdeleri iğtinam ederiz. Kaide ister itiyadî, ister taklidî olsun ibda' ve terakkiden mahrumdur. Çünkü munfasıl taklitler [10] hem imtizaç ve terekküp edemezler; hem de mazileri yoktur. Her biri müstakıl ve mutlak bir âlem olan kaideler —oturdukları yerlerde— oldukları gibi kalırlar;

---

(8) Türklüğe, krş. T. Y. Türklük.
(9) Türklük, İslâmlık, krş. T. Y. Türklük ve İslâmlık.
(10) Çünkü münfasıl taklitler, krş. T. Y. çünkü münfasıl itiyatlar, münfasıl taklitler.

bir istikbal vücuda getiremezler. Anane ise ibdâ' ve terakki demektir. Çünkü anane muhtelif anları birbirleriyle zeveban etmiş bir maziye, arkadan muharrik bir kuvvet [11] gibi ileriye doğru iten tarihî bir cereyana maliktir ki daima yeni inkişaflar, yeni in'itaflar tevlit edebilir. Anane kendi başına velûd ve mübdi' olmakla beraber, ona aşılanan yabancı yenilikler de damarlarındaki hayat nüsgundan feyz alarak canlanır ve âdi taklitte olduğu gibi çürüyüp düşmez.

Bergson, ferdin ruhunu hatıralarının mecmuundan, cesedini itiyatlarının mecmuundan ibaret görüyor. Bir milletin hatıraları, ananeleridir [12] itiyatları ise kaideleridir; demek ki bir milletin ananeler ruhunu, kaideler bedenini teşkil eder. İstinat noktasını, ananeci bir millet ruhunda, kaideci bir millet gövdesinde arar. Birincisi hayatın manalarını, ikincisi lafızlarını okur. Birincisi tarihî bir hürriyet, ikincisi coğrafî bir esaret içinde yaşar. Balkan harbinde Bulgarlarla [13] olan çarpışmalarımızda onlar ateşli ananelerinden, biz bârid kaidelerimizden mülhem olarak birbirimize saldırıyorduk [14]. Netice tarihin coğrafyaya galebesi oldu.

O halde, şimdiye kadar yürüdüğümüz muhafazakârlık ve teceddüt yollarının ikisi de çıkmaz

---

(11) Bir kuvvet, krş. T. Y. kuvvet.

(12) Ananaleridir, krş. T. Y. ananeleri.

(13) Balkan harbinde Bulgarlarla, krş. T. Y. Bulgarlarla.

(14) Birbirimize saldırıyorduk, krş. T. Y. saldırıyorduk.

imiş. Yeni hayat, bunların ikisinden de sakınmak gerek. Evvelâ Türklüğe mahsus müesseselerimizin ananelerini, tekâmül tarihlerini tetkik etmeliyiz. Türk edebiyatı ne Âşık Paşa ile[15] ne de Nevâyî ile başlar. Edebiyatımızın menbalarını bir taraftan taş mahlûkelerde, ciran derilerinde, diğer taraftan da halkın koşmalarında, masallarında, destanlarında aramalıyız. Millî veznimiz parmak usulüdür. Millî dilimiz yalnız Türk sarfına tabi olandır. Millî edebiyatımız, mevzularını, istiâre zeminlerini Türk hayatından, Türk ictimaî teşkilâtından, Türk esâtîrinden, Türk menkıbelerinden almalı. Lisanımızdan yabancı terkipleri, şiirimizden yabancı vezinleri, edebiyatımızdan yabancı telmihleri atmalıyız. Lisan ve edebiyatımıza ananesinin mebdeinden başlarsak, uğradıkları muvakkat istilaların ârızî ve marazî devreler olduğunu anlayacağız. Türk hukukunun tarihini, törelerin, yasaların, tüzüklerin tetkikiyle diriltmeliyiz. Türk mimarisi, Türk ressamlığı, ümmet devrinin binalarında ve yazılarında aransa bile, Türk musikisi de millî şiir ve edebiyatımız gibi halkın şifahî ananelerinde taharrî edilmelidir[16].

Türklüğün kelimelerde, mesellerde, masallarda, destanlarda izleri kalmış bir millî mefkûresi

---

(15) Âşık Paşa ile, krş. T. Y. Âşık Paşa.

(16) Türk mimarisi, Türk ressamlığı .. taharrî edilmelidir, krş. T. Y. Türk *mimarisi*, Türk *musikisi*, Türk sanatı başlıbaşına ta'mik edilmeli, millî uslubumuzun mahiyeti meydana çıkarılmalı.

vardır ki **bunu bu dağınık**[17] enkaz arasından bulup **çıkarmak, ve bunda** mündemic olan kavmî[18] «**mâ-ba'dettârîh**»i keşfetmek en büyük vazifemizdir.

Saniyen İslâmlığa ait müesseselerimizin ananelerini, tarihini[19] tefahhus etmeliyiz. Kelâmın, tasavvufun, fıkhın tarihlerini bilmeliyiz. Bu müesseselerin nasıl tekâmül ettiği, muhtelif muhit ve zamanlara ne yolda intibak eylediği malûm olursa, bu asırda hangi terakkileri kabul edeceği ve istikbalde ne şekilde bir tekâmül takip eyleyeceği de[20] anlaşılabilir.

Anane, bir müessesenin muhtelif zamanlardaki şekilleri arasında ittisal ve ahenk tesis etmekle kalmaz... Bütün müesseselerin ayni asıldan ne suretle iştikak ettiğini de göstererek hepsini birbirine rapteder.

Durkheim'e göre, ahlâk, hukuk, siyasiyat, mantık, bediiyat, iktisadiyat gibi müesseselerin cümlesi «din»den müştaktır. Bu dallar köklerini dinî bir menbadan bulmağla zinde bir feyze, feyyaz bir zindeliğe[21] mazhar olurlar.

---

(17) Bu dağınık, krş. T. Y. dağınık.

(18) Kavmî, krş. T. Y. ırkî.

(19) Tarihini, krş. T. Y. tarinlerini.

(20) Eyleyeceği de, krş. T. Y. eyleyeceği.

(21) Dinî bir menbadan bulmağla zinde bir feyze, feyyaz bir zindeliğe, krş. T. Y. dinî bir mâ-ba'dettabiadan bulmağla zinde bir feyz, feyyaz bir zindeliğe.

Anane ittisal ve ahengi muktazi olduğu için Türkün mâ-ba'dettârîhini dinin bu mâ-ba'dettabîasına raptederek bir «İslâm-Türk» tarih felsefesi de vücuda getirebilir [22].

Sâlisen, asrın [23] âliyât ve fünûnundan, usûliyyât ve felsefesinden istifade edebilmek için bunların da [24] tekâmül tarihlerini, zamanî ve ictimaî intıbaklarını taharrî etmeliyiz.

Medeniyet tarihi bize gösteriyor ki bir memlekette sanayi terakkiye başlayınca fenler de inkişaf ediyor.

Fenler sanayiden doğar, sanayii sevk ve idareye uğraşır. Bizden fen tahsili [25] bir vasıta değil, bir gayedir. Halbuki bizim mütefenninlerimiz [26] yalnız fenden bahsetmeyi bilirler, fennin tatbikatiyle uğraşmaya iktidarları yoktur. O halde bizde hakikî manasıyla ne fen, ne de mütefennin vardır. Fenler âliyâttan doğduğu gibi, felsefe de usülden tevellüt eder. Feylesoflar başkalarının bulduğu hakikatleri terkip ve tensîk edenler değildir. Gerçekten feyle-

---

(22) Dinin bu mâ-badettabiasına rapt ederek bir «İslâm - Türk tarih felsefesi de vücuda getirilebilir, krş. T. Y. bu mâ-bàdettabiasına rapt ederek bir «İslâm - Türk» tarihi yapmak da iktiza eder.

(23) Sâlisen asrın âliyât, krş. T. Y. salisen âliyât.

(24) Bunların da, krş. T. Y. bunların.

(25) Fen tahsili, krş. T. Y. fenni tahsili. فنی تحصیلی

(26) Halbuki bizim mütefenninlerimiz, krş. T. Y. mütefenninlerimiz.

sof olanlar, hakikatin taharrîsi usulünü bilenler ve bunu bizzat tabik edebilenlerdir.

Bugün felsefe, keşfolunmuş bir sürü malûmatın mecmuu suretinde telakki olunamaz. Felsefe, bu malumatı lâyenkati' keşf ve ıslâh eden usullerden ibarettir. Yine anlaşılıyor ki bizde hakikî manasıyle ne felsefe, ne de feylesof vardır.

O halde bir taraftan tarihli ve ananeli bir millet haline girmeye, diğer taraftan da bilfiil sanayie istinat eden fenler ibdâ' etmeğe [27], usullerden aleddevâm feyz alan felsefeler yaratmağa çalışmalıyız.

Asrın fünun ve felsefesini, âliyât ve usuliyyâtını millî ve dinî ananelerimizi izah ettiğimiz surette aşılar ve mezç [28] edersek muasır bir İslâm - Türk medeniyeti hasıl olacaktır. Ve işte halk ruhunun «Kızıl Elma» diye aradığı bu mev'ut vatanına [29] vasıl olduğumuz zamandır ki hakıkî manasıyle harsen [30] hür ve medeniyyeten müstakil olacağız.

(27) Fenler ibda etmeğe, krş. T. Y. fenler.

(28) Mezç, krş. T. Y. temziç.

(29) Vatanına, krş. T. Y. hayata.

(30) Harsen, krş. T. Y. içtimaen.

IV

HARS ZÜMRESİ, MEDENİYET ZÜMRESİ*

İctimaiyat müteharrîlerinin biribirine muhalif [1] neticelere vasıl olmasının sebebi, ictimaî hahatı bazılarının «hars zümresinde», diğer kısmının «medeniyet zümresi»nde [2], aramalarıdır. Bu nazar tahâlüfü ibtida ictimaî hadiselerin tarifinde tecelli etmiştir. Tarde, ictimaî hadiseleri «taklit vasıtasıyla umumileşmiş ferdî ibda'lar» diye tarif ediyordu. Durkheim «bir hadise, taklit vasıtasıyla umumileştiği için ictimaî hadise olmaz, belki esasen ictimaî hadise olduğu içindir ki taklit vasıtasıyla umumileşir» diyerek Tarde'a mukabele ediyordu.

(*) **Türk Yurdu,** yıl 2, C. III, S. 17, s. 565 - 570 (30 Mayıs 1329).Bu yazının **Türk Yurdu**'ndaki başlığı **«Cemaat ve Cemiyet»** tir.

FARKLAR :

(1) Muhalif, krş.. T. Y. mütehalif («mütehalif»in doğru olması gerekir).

(2) Bazılarının «hars zümresi»nde, diğer kısmının «medeniyet zümresi»nde aramalarıdır, krş. T. Y. bazılarının «cemaat (communauté) de diğer kısmının «cemiyet (société)» de aramalarıdır.

Durkheim'e göre ferdî hadiseler «acımak, susamak, uyumak» gibi kendini ferdî ruhlara sırf dahilî bir tazyikle arzeden ihtiyaçlardır. İctimaî hadiselerse «dinî itikatlar, ahlâkî vazifeler, hukukî kaideler, siyasî ve ictimaî mefkûreler» gibi kendini ferdî ruhlara sırf haricî bir tazyikle arzeden mefhumlardır. Bu tarifler gösteriyor ki ictimaî hayatı Durkheim hars zümrelerinde, Tarde medeniyet zümrelerinde aramıştır (3). Dikkat edilirse anlaşılır ki ferdî hadiseler namı verilen gerek yukarıda zikri geçen ihtiyaçlar (4) ve gerek görmek, işitmek, koklamak, tatmak ve duymak gibi ihtisâsler (sensations) hayatî ve nev'î hadiselerdir. Bunlara ferdî hadiseler demek doğru değildir. Bunların haricinde kalıp ta «ictimaî hadiseler» namını alan mefhumlara gelince bunlar da, nefsî ve şey'î mefhumlar (5) mukaddes ve gayr-i mukaddes diye ikiye tefrik olunabilir.

Nefsî bir mahiyeti hâiz olan dinî itikatlar, ahlakî vazifeler, bediî şekiller hukukî kaideler, ve alelumum mefkûreler bir hars zümresinin telâkkileridir. Şey'î bir mahiyeti haiz olan ilmî hakikatler, sıhhî, iktisadî ve umranî kaideler, ziraî, sınaî

(3) Durkheim hars zümrelerinde, Tarde medeniyet zümrelerinde aramıştır, krş. T. Y. Durkheim cemaatlerde, Tarde cemiyetlerde aramıştır.

(4) İhtiyaçlar, krş. T. Y. ihtiyaçların.

(5) Bunlar da, nefsî ve şey'î mefhumlar, krş. T. Y. bunlar da.

ve ticarî âliyâtlar ve alelumum riyazı ve mantıkî mefhumlar bir medeniyet zümresinin telâkkileridir [6].

Harsî zümreye[7] ait tasavvurların ferdî ruhlara icra ettiği haricî tazyıka «müeyyidiyyet (sanction)» medeniyet zümresine ait mefhumların tabi' olduğu haricî mutabakata [8] «şey'iyyet (objectivité)» denilir.

Hıfzussıhha kaidelerine riayet etmediğimiz zaman hasta oluruz; bu hastalık, hayat kanunlarına itaat etmeyişimizin tabiî bir neticesidir.

İktisat kaidelerini ihmal ettiğimiz vakit muzayakaya duçar oluruz; bu netice de iktisat kanunlarına riayetsizliğimizin zarurî bir âkıbetinden ibarettir.

---

(6) Nefsî bir mahiyeti hâiz olan ... bir medeniyet zümresinin telâkkıleridir, krş. T. Y. Mukaddes bir mahiyeti hâiz olan dinî itikatlar, ahlâkî vazifeler, hukukî kaideler, ve alelumum mefkûreler cemaatlerin medrûkeleridir. Gayr-i mukaddes bir mahiyeti hâiz olan ilmî hakikatler, sıhhî, iktisadî ve umranî tedbirler, ziraî, sınaî ve ticarî âliyâtlar ve alelumum riyazî ve mantıkî mefhumlar cemiyetin medrûkeleridir.

(7) Harsî zümreye, krş. T. Y. cemaate.

(8) Medeniyet zümresine ait mefhumların tabi' olduğu haricî mutabakate, krş. T. Y. cemiyete ait mefhumların icra ettiği haricî tazyıka.

Dinî, ahlakî, mefkûrevî ve bediî kaidelere riayet [9] göstermediğimiz takdirde vicdan mahkemelerinin, yahut mahkeme vicdanlarının bize tevcih edeceği manevî, yahut umumî zevkin hakkımızda «hande» suretinde tatbik edeceği cezalar bu itaatsizliğimizin tabiî ve zarurî bir neticesi değildir. Bu cezalanmalar, zikr olunan kaidelerin hars zümresinin vicdanında «kıymetli» tanıtılmasının, binaenaleyh «müeyyid» olmasının neticesidir [10].

Hars hadisleri [11] fertte «inşâî» mefhumları, yani kıymetleri takdir ve tasnif hizmetiyle mükellef olan «vicdan [1] melekesini», medeniyet hadiseleri [12] ise «ihbarî mefhumları, yani hakikatleri tahlil ve terkip işine memur olan» akıl melekesini husule getirmiştir.

---

(9) Bediî kaidelere riayet, krş. T.Y. hukukî vazifelerimize muvazabet.

(10) ... Vicdanlarının bize tevcih edeceği ... olmasının neticesidir, krş. T.Y. ...Vicdanlarının bize tevcih edeceği manevî, yahut maddî cezalar bu itaatsizliğimizin tabî ve zarurî bir neticesi değildir. Bu cezalanmalar zikr olunan vazifelerin cemaat vicdanında «mukaddes» tanılmasının, binaenaleyh «müeyyet» olmasının neticesidir.

(11) Hars hadiseleri, krş. T.Y. cemaat hayatı.

[1] Fransızca «concience» kelimesi ruhiyatta ve içtimaiyatta başka başka manalara delâlet eder. Biz bu kelimenin ruhiyattaki manasını ifade etmek üzere «şuur» lafzını, içtimaiyattaki medlûlünü ifade için de «vicdan» tabirini kabul ediyoruz.

(12) Medeniyet hadiseleri, krş. T.Y. cemiyet hayatı.

«Hars [13] içinde fert» ictimaî bir vicdanın iradelerini kendine kıymetli mefkûreler [14] addedip onları düstûrül'amel ittihaz etmeğe, «medeniyet [15] içinde fert» ictimaî bir aklın mantıkî çerçeveleri dairesinde düşünmeğe mecburdur [2].

Bir medeniyetin [16] ilmî mefhumları, fennî âliyâtları, iktisadî mahsulleri taklit ve mübadele tarıkıyle bir halktan diğer halka geçer ve bir medeniyet zümresi [17] iptida mahallî bir mahiyette tecelli ederek tedricen ülkeleri, kıtaları ve nihayet bütün insaniyeti âğuşuna alır. Ancak bu husustadır ki gerek Tarde ve gerek «tarihî maddecilik» taraflısı olan Kral Marx ve Edmond Demolins gibi ictimaiyatçılar haklıdırlar. İnsaniyet yalnız fertlerden mürekkep bir medeniyet zümresi [18] olsaydı, hadiselerin umumileşmesini yalnız «taklit» e atfetmek, içtimaî hayatta yalnız «âliyât»a kıymet vermek belki doğru olabilirdi. Halbuki insaniyet

---

(13) Hars, krş. T. Y. cemiyet.
(14) Kıymetli mefkûreler, krş. T. Y. *mukaddes farizalar*.
(15) Medeniyet, krş. T. Y. cemiyet.
[2] **Türk Yurdu**'ndaki makalede aşağıdaki not vardır: İhtiyaç ve ihtisasların ferdî olmayıp hayatî ve **nev'î** olduğunu yukarıda söylemiştik.

«Ferdî bir mahiyeti haiz olmak üzere yalnız «hads» melekesi vardır ki bilhassa felsefe ve sanat sahasında hükümran olan bu melekeyi başka bir makalede izah edeceğiz».

(16) Bir medeniyetin, krş. T. Y. cemiyetin.
(17) Bir medeniyet zümresi, krş. T. Y. cemiyet.
(18) Medeniyet zümresi, krş. T. Y. Cemiyet.

müstakil fertlerden mürekkep bir medeniyet zümresi[19] değildir: Fertler «aile», «semiyye (clan)», «nahiye (commune)[20]», «ocak (corporation)», «sınıf», «cemaat-i dîniyye (communauté religieuse)[21]», «kavim», «ümmet», «devlet» gibi müteaddit hars zümreleri[22] içinde «fânî finnâs» olmuşlardır.

Maddiyâta teşbih caizse diyebiliriz ki ictimaî cüz'-i fertlerin tecemmuu yalnız hikemî bir ihtilât suretinde olmamış, kimyevî imtizaçlar bu cüz'-i fertleri mürekkep zerrelere ifnâ ederek meydanda yalnız bu zerrelerle bunların ihtilât hali kalmıştır. Nasıl ki hayatî hücrelerde —«monère»ler müstesna olmak üzere— muhtelif şekil ve keyfiyette uzviyetler teşkil etmişler ve mevcudiyetlerini bu ictimaî mevcudiyetlere tabi' eylemişlerdir.

İctimaî imtizaçlar, yahut taazzîler fertlerin serbestçe ihtilâtına mani olduğu için medeniyet zümresi[23] hayatının istilzam ettiği taklit ve mübadele, ârızasız bir surette cereyan edemez.

Devletler, dahilî sanayilerini himaye için yüksek gümrük resmi vaz'ederek iktisadî mübadelenin serbestîsine mani olurlar. Kavimler, millî lisanlarının safvetini muhafaza için yabancı kelimeleri

(19) Medeniyet zümresi, krş. T. Y. cemiyet.
(20) «Semiyye (clan)», «nahiye (commune)», krş. T. Y. «âkıle (clan)», «nahiye (communauté)».
(21) Cemaat-i dîniyye, krş. T. Y. càmia-i dîniye.
(22) Hars zümreleri, krş. T. Y. cemaatler.
(23) Medeniyet zümresi, krş. T. Y. cemiyet.

dillerine sokmamağa, edebiyatlarını millileştirmek için cihanşumûl bir mahiyeti haiz olan «klasik» edebiyatı terk ederek mevzu ve esaslarını halk edebiyatından almağa çalışırlar. Ümmetler, beynelmilel hukuk ve ahlâka dinlerini temel ittihaz ederek —Avrupa'nın daima ve bilhassa Balkan muharebesinde yaptığı gibi— insanlığa ait kudsiyet ve masûniyeti yalnız dindaşlarına hasrederler. Aile, «zevciyyet, babalık, analık, evlâtlık gibi» hususî râbıtalar tevlit ederek muaşeret ve mülkiyetçe harice karşı müttehit bir heyet meydana getirir. Aşiret, bir çobanlar kafilesini, nahiye, bir köy yahut bir kasabayı, ocak, bir hirfetin mensuplarını, korporasyon, bir mesleğin fertlerini, cemaat bir mevkıdeki mezhepdaşları yabancılara karşı yek vücut bir aile haline koyar [24].

Fert şu zümrelerden [25] her birinin kendine mahsus vicdanından mülhem olduğu haldedir ki medeniyet zümresinin [26] içinde yaşar. Durkheim, ictimaî vücudun tabiî mafsaliyetleri olan bu zümreleri [27] nazara aldığı içindir ki en nafiz nazarlı bir ictimaiyatçı tanınmıştır.

(24) ... Ocak bir fırfetin mensuplarını ... bir aile haline koyar, krş. T. Y. ...Ocak bir hırfetin mensuplarını, sendika bir sınıfın fertlerini, camia bir mevkideki mezhepdaşları yabancılara karşı yek vücut bir aile haline koyar.

(25) Şu zümrelerden, krş T. Y. bu cemaatlerden.

(26) Medeniyet zümresinin, krş. T. Y. cemiyet.

(27) Zümreleri, krş. T. Y. cemaatleri.

Harsî mahiyette olan zümre vicdanları [28] cemiyete hâs olan akıl ve mantıkla daimî bir mücadele halindedir. Fert, bazen vicdanına fazla esir olduğu için makul düşünemez, bazı kerre de aklına fazla bir selâhiyet verdiği için vicdanının duygularını boğar, vicdan ile akıl, yahut hars bir medeniyet [29] arasındaki bu muhasana içtinabı kabil olmayan bir zaruret değildir. Çünkü vicdanın hizmeti, ictimaî bir i'câza (prestige) malik olan kıymetleri takdir, aklın memuriyeti, şey'î hakikatleri tansîstir. Birincisi bizim «niçin yaşamalı?» sualimize «mefkûre için»[30] cevabını verir, ikincisi «nasıl yaşamalı?» sualimize «makul bir surette» diye mukabele eder. Birincisi inşaî hükümleriyle irademizi, ikincisi ihbarî hükümleriyle müdebbiremizi sevk ve idare eder. Hulâsa, birincisi bize gayeleri, ikincisi vasıtaları gösterir.

Edmond Demolins'e göre terbiye ve siyasetin hedefi harsçı fertleri medeniyetçi fertlere kalbetmektir diyebiliriz; çünkü Anglosaksonların tefevvukunu infiratçı (bizim ıstılahımızca medeniyetçi) olmalarına, Şark milletlerinin tedennîsini tecemmu'cu (bizim ıstılahımızca harsçı) olmalarına atf

---

(28) Harsî mahiyette olan zümre vicdanları, krş. T. Y. cemaat vicdanları.

(29) Hars ile medeniyet krş. T. Y. cemaat ile cemiyet.

(30) «Mefkûre için», krş. T.Y. «cemaatler için».

ediyor [31]. Milletlerin terakkî ve tedennîsini böyle bir tek sebebe isnat etmek ilmî bir hareket değildir [31/1]

Bundan başka, Anglosaksonların tecemmu'cu olmayıp da infiratçı oldukları hakkındaki iddia da doğru değildir. Vâkıâ Anglosaksonlar, bizim gibi devletçi değildirler: Fakat harsî zümre [32] devletten ibaret midir?

İngiltere'de harsî zümre [33] mahiyetini haiz olan mahallî idarelerin millî mezhep teşkilâtının, sınıf teşkilâtının [34] zâdegan teşkilatının nüfuz ve kuvveti her yerden ziyadedir. Anglosaksonların örfçü olmaları da harçı [35] olduklarına bir delildir.

---

(31) ... Terbiye ve siyasetin hedefi harsçı ... olmalarına atf ediyor, krş. T. Y. ... terbiye ve siyasetin hedefi cemaatci fertleri cemiyetci fertlere kalb etmektedir diyebiliriz; çünkü Anglosaksonların tefevvukunu infiratçı (bizim istilahımızca cemiyetci) olmalarına, şark milletlerinin tedennisini tecemmu'cu (bizim istilahımızca harsçı) olmalarına atf ediyor.

(31/1) **Türk Yurdu**'nda aşağıdaki cümleler yer almıştır: «Geçen makalemizde ananeciliğin bu husustaki âmiliyetini izah etmiş idik. İçtimaî iş bölümünün milletlerin terakkisindeki müesseriyetini de başka bir makalede izah edeceğiz».

(32) Harsî zümre, krş. T. Y. cemaat.

(33) Harsî zümre, krş. T. Y. cemaat.

(34) Sınıf teşkilâtının, krş. T. Y. de yok.

(35) Örfçü olmaları da harsçı olduklarına, krş. T. Y. ananeci olmaları da cemaatci olduklarına.

Şu kadar var ki, orada hars [36] hayatı bu kuvvet ve salâbetiyle beraber medeniyet [37] hayatının inkişâfına mani olmamıştır.

Harsla medeniyet arasında gayr-i tabiî bir mücadele vâkı' olabildiği gibi bir hars zümresi dahilindeki muhtelif tâlî zümrelerin vicdanları arasında da [38] marazî mübâyenetler tahaddüs edebilir. Mesela bazı kerre aile asabiyyeti, müfrit bir şekil alarak millî asabiyeti zayıflatır. Bazı kerre dinî hamiyyet, kavmi hamiyyeti nefyedecek bir şekil alır. Bazen milliyet hissi, müşterek vatan ve devlet duygularını iptale çalışır. Avrupa'da sınıf asabiyyeti, vatan düşmanlığı, asker düşmanlığı[39] gibi marazî neticeler tevlit ediyor.

İçtimaî zümreler [40] arasındaki tabiî silsile-i merâtibi bularak bu gayr-i tabiî harp halini sulh vaziyetine kalbetmek ictimaiyat ilminin vazifesidir.

Mesela icap ettiği zaman aile [41] kendini hirfet ocağına, ocak kendini devlete feda etmeli, gerek bunlar ve gerek aile ve devlet dinî ve lisanî züm-

---

(36) Hars, krş. T. Y. cemaat.

(37) Medeniyet, krş. T. Y. cemiyet.

(38) Harsla medeniyet arasında gayr-i tabiî ... vicdanları arasında da, krş. T. Y. cemaatle cemiyet arasında gayr-i tabiî bir mücadele vaki' olabileceği gibi muhtelif cemaatlerin vicdanları arasında da.

(39) Asker düşmanlığı, krş. T. Y. de yok.

(40) İçtimaî zümreler, krş. T. Y. cemaatler.

(41) Aile, krş. T. Y. sınıf.

relere kıymet vermeli, bütün içtimaî zümrelere kıymetçe faik olması lâzım gelen «millet» in lisanî zümreden, beynelmileliyetin de, medenî zümreden ibaret olduğu [42] nazara alınmalı. Şurası da nazara alınmalıdır ki medeniyet zümresi [43] bir «çarşı halkı» suretinde başlar. Çarşıda terzi, kunduracı, ekmekçi, tuhafiyeci gibi hırfetçiler yalnız kendi menfaatleri için çalışırlar. Fakat bunların kendi menfaatlerine çalışmalarından umumî menfaat husule gelir. Bunun gibi, bir medeniyet zümresi dahilinde muhtelif milletlerin herbirisi orijinal bir hars yapmak üzre aralarında iş bölümü yapmışlardır [44]. Ferdî kabiliyetlerin ihtilâfından mahallî [45] iş bölümü husule geldiği gibi milletlere [46] ait istidatların tebâyününden de milletler arasında hars [47] bölümü husule gelir. İptida birbirine yakın olan halklar ticarî, fikrî ve âlî münasebete girer, sonra

---

(42) *Lisanî zümrelere ... zümreden* ibaret olduğu, krş. T. Y. lisanî cemaatlere kıymet vermeli, bütün cemaatlere kıymetçe faik olması lazım gelen «millet»in lisanî cemaatten, beynelmileliyetin de, dinî cemaatten ibaret olduğu.

(43) Şurası da nazara alınmalıdır ki medeniyet zümresi, krş. T. Y. Gaston Rişar'a göre cemiyet.

(44) Bunun gibi bir medeniyet zümresi dahilinde muhtelif milletlerin herbirisi orijinal bir hars yapmak üzere aralarında iş bölümü yapmışlardır, krş. T. Y. o halde cemiyet hayatının esası «iş bölümü» dür.

(45) Mahallî, krş. T. Y. bu mahallî.

(46) Milletlere, krş. T. Y. memleketlere.

(47) Hars bölümü, krş. T. Y. iş bölümü.

bu münasebet dairesi gittikçe genişler. Ta kurûn-ı ulâda Akdeniz havzası milletlerinin biribiriyle alış veriş yapmakta, biribirinden malûmat ve âliyât iktibâs etmekte olduğunu görürüz (48). Ümit Burnu'nun keşfi, Amerika'nın eski dünyaca tanılması, tıbaatın icadı, Süveyş Kanalı'nın açılması, demiryolların, telgraf ve postaların tesisi milletler arasındaki münasebetleri artırmış ve gittikçe cihanşümul bir şekil vermiştir. Cemaatler, iptida, kendilerini bir dedenin torunları addeden bir semiyye (49) halinde başlar. O halde ilk hars zümresi dinî (50) ve lisanîdir. Bu âkıle [3] bidayette sırf dinî bir hayat yaşadığı için dinî bir zümre halindedir (51). Bütün sair zümre (52) enmûzeçlerinin rüşeymlerini meşîmesinde taşıyan bu dinî zümreden (53) mütevâliyen aile, kabile, aşiret, köy, kasaba, sınıf, ocak, cemaat (54), nahiye ve nihayet kavim, ümmet, devlet

---

(48) Görürüz, krş. T. Y. görüyoruz.

(49) Semiyye, krş. T. Y. âkıle.

(50) İlk hars zümresi dinî, krş. T. Y. ilk cemaat ırkî.

[3] Gökalp **Türk Yurdu**'nda «clan» terimi karşılığı olarak «âkıle»yi almıştır. Bu eserinde âkıle yerine «semiyye» terimini kabul ediyor. Ama burada yeniden âkıle terimini kullanıyor. İ. K.

(51) Zümre halindedir, krş. T. Y. cemaat halindedir.

(52) Zümre, krş. T. Y. cemaat.

(53) Zümreden, krş. T. Y. cemaatten.

(54) Cemaat, krş. T. Y. camia.

iştikaka başlar. O halde medeniyet zümresinin tabi' olduğu ictimaî kanun gittikçe dairesinin tevessü' etmesi, hars zümresinin tabi' olduğu [55] kanun ise gayr-i mütemeyyiz ve kesîrülvezâif bir halde başlayarak gittikçe her vazife için hususî zümrelere [56] ayrılmak suretiyle iptidaî zümresinin [57] teferrü ve tenevvü' eylemesidir.

Bu tafsilâttan anlaşılıyor ki muâsırlaşmak tabirinin manası, asrî olan medeniyet zümresinin [58] gittikçe tekemmül eden ilim ve marifetinde hiç bir milletten geri kalmayacak surette faik bir mevki ihraz etmektir. Medeniyet zümresi [59] içinde müşterek bir insan hayatı yaşamak hiç bir vakit ne aile ve devlet hayatlarının hususiyetine, ne de millet [60] ve ümmetin tazammun ettiği harsî tesanütlere [61] münâfî değildir.

---

(55) O halde medeniyet zümresinin ... hars zümresinin tabi' olduğu, krş. T. Y. o halde cemiyetin tabi' olduğu içtimaî kanun gittikçe dairesinin tevessü etmesi, cemaatin tabi' olduğu.

(56) Zümrelere, krş. T. Y. cemaatler.

(57) Zümresinin, krş. T. Y. cemaatin.

(58) Asrî olan medeniyet zümresinin, krş. T. Y. umumî insan cemiyetinin.

(59) Medeniyet zümresi içinde, krş. T. Y. umumî cemiyet içinde.

(60) Millet, krş. T. Y. kavim.

(61) Harsî tesanütlere, krş. T. Y. millî ve beynelmilel asabiyetlere.

Biz Türkler, asrî medeniyetin [62] akıl ve ilmiyle mücehhez olduğumuz halde bir «Türk-İslâm» harsı ibdâ' etmeğe çalışmalıyız.

(62) Asrî medeniyetin, krş. T. Y. insaniyetin.

(63) Harsı ibda etmeğe çalışmalıyız, krş. T. Y. medeniyeti ibda etmek isteriz.

V

TÜRKLÜĞÜN BAŞINA GELENLER*

Vaktiyle muhtelif (1) kavimlere mensup memuriyetçilerin bir ikbâl kâbesi olan Bizans'ta kozmopolit bir sınıf teşekkül etmişti.

Bu taife, kendi kendine bir unvan aramış nihayet «şehrî» tabirinde karar kılmıştı. Şehrî'nin milliyeti yoktu.

Sürurî'nin Refî-i Âmidî'ye hitap ettiği

[1] من وتو هر دو نه شهری که من ترک وتو کرد

Mısraından da anlaşıldığı veçhile «şehrî» ne Türk, ne Kürt, ne Arap, ne Arnavuttu (2) : . Bütün milliyetlere düşman bir heyet. Bu heyet Arabı beğenmez, Kürdü istifaf eder, Lâzla eğlenir, Türkü tahkir ederdi.

(*) **Türk Yurdu,** yıl 2, C. IV, S. 22, s. 753 - 760 (8 Ağustos 1329). **Türk Yurdu** dergisinde bu başlık yoktur.

FARKLAR :

(1) Vaktiyle muhtelif, krş. T. Y. muhtelif.

[1] «Ben ve sen, her ikimiz de şehirli değiliz, ben Türküm, sen de Kürtsün».
(Bu kısım 21. sayfanın haşiyesinde imiş.)

(2) Ne Arap ne Arnavuttu, krş. T. Y. ne Arap idi.

Ahmet Vefik Paşa'nın **Müntehabât-t Durûb-ı Emsal** ini açarsanız bu kavmî isimler hizasında birtakım münasebetsiz tavsifler görürsünüz. Şehrî'lerden sâdır olan bu meseller[3], sahiplerinin ruhiyetine en vazıh vesikalardır[4]. Bunlardan yalnız Türklere ait olanları nakl ediyorum :

Türk atına[5] binince beğ oldum sanır.
Türk olana şehir için zindan olur.
Türk pohpohu, Acem pehpehi sever.
Türk işi ödünçtür.
Türk danişment olur, adam olmaz.
Türk ne bilir bayramı, lak lak içer ayranı.
Türk ve tosun, çünkü doğdu anadan, öğüt aldı eşek ile danadan.
Türkün aklı sonradan gelir.
Türk derneği olmaz.
Türke beğlik vermişler, iptida babasını öldürmüş.

Bu şehrî'lerin tarih kitaplarında kavim isimleri daima «Etrâk-i bi-idrâk», «Ekrâd-ı bed-nihâd» gibi tahkirli şekillerde yazılırdı. Bu hal, milliyet hissinin duyulmadığı zamanlarda o kadar dikkati celbetmiyordu. Fakat son asırda milliyet duygusu büyük bir nüfuz[6] kazandıktan sonra Türkün

(3) Meseller, krş. T. Y. deyişler.
(4) Vesikalardır, krş. T. Y. beyyinedir.
(5) Atına, krş. T. Y. ata.
(6) Nüfuz, krş. T. Y. kıymet.

gayri olan kavimler, bu hakaretlere tahammül edememeğe başladılar.

Bir taraftan hiristiyan kavimler muhtariyet dâiyesini takip ederken, diğer cihetten de İslâm kavimler milliyetiyle iftihar etmeğe, kavminin aleyhinde söz söyletmemeğe koyuluyorlardı.

Milliyet fikrini İslâm âlemine ilk ithal edenler, Araplarla Arnavutlardır.

Mısır'da «Abdullah Nedim», Arap milliyetini, İstanbul'da «Naim Beğ Fraşeri» Arnavut milliyetini diriltmeğe çalışıyorlardı. Bir mefkûrenin kuvvetlenmesi için iki hissin yardımına ihtiyaç vardır (7). Bunlardan birisi «milli muhabbet» tir ki millî mefharetlerle halk ananelerinden doğar. İkincisi «milli kin» dir ki herhangi bir istibdada karşı gayz ve adâvet uyandırmakla hasıl olur.

Abdullah Nedim'le Naim Beğ'in her ikisi de bu millî kini uyandırmak için «Türk düşmanlığı» nı ta'mîme lüzum görmüşlerdi. A'râbî Paşa'nın mürşidi olan Abdullah Nedim'in umdelerinden biri «ütrükü't-Türke» [2] hitabı idi. Naim Beğ'in telkinatı memleketimizde cereyan ettiği için bunun şeklinden hepimizin az çok malûmatımız vardır.

Bundan on yedi, on sekiz sene evvel bir mektebe girmek üzere ilk defa olarak İstanbul'a gel-

---

(7) Vardır, krş. T. Y. var.

[2] Türkü bırakın; «Türke boş verin, Türke önem vermeyin» anlamlarına. İ. K.

miştim. Bilâhara siyaset âleminde maruf bir sima sırasına geçen bir Arnavut doktor bana şu sözleri söylemişti :

«Biz Arnavutlar, istibdadı yıkmak için Türklere yardıma hazırız. Fakat bilmelisiniz ki bizim nazarımızda bir Abdülhamit istibdadı yok, bir Türk istibdadı vardır, bugünkü idareden mesul olan [8] doğrudan doğruya Türklerdir. Eğer bu zalim Hükûmete nihayet vermezseniz, biz tüfenklerimizi sizi temsil eden şahsa değil, bizzat sizin göğsünüze çevireceğiz.»

O zamandan beri dikkat ettim: Arnavut gençleri Türklerin terakkiye müstait olmadığına, Türklerle hayat ortaklığı ederlerse kendilerinin de muzmahil olacağına dair mantıklar yürüterek milliyet hissini nefh ediyorlardı. Bu telkinleri yalnız Arnavut gençlerine mahsur değildi. Arap ve Kürt gençlerine de bu düşünceyi telkine çalışıyorlar, hattâ Türklerin cibilletsiz ve barbar olduğuna Türkleri bile inandırmağa gayret ediyorlardı. O vakit zaten Türk ünvanını kabul eden bir fert yok gibiydi [9].

İstanbullular kendilerine «şehrî» namını veriyor, taşralılara ise coğrafî karabetine göre Arnavut, Arap, Kürt, Laz diyorlardı. Rumeli ahalisi umumiyetle Arnavuttu, Karadeniz sahili [10] yalnız

---

(8) Mesul olan, krş. T. Y. mesul.
(9) Yok gibiydi, krş. T. Y. yoktu.
(10) Sahili, krş. T. Y. *sahili ise.*

Lazlarla, Şarkî Anadolu yalnız Kürtlerle meskûndu. Böyle bir coğrafî kavmiyet ünvanı bulamıyanlarda mefâhirini daha parlak gördüğü kavimlerden birine gönüllü yazılıyordu. Bu suretle asler Türk olan bir çok gençler Arnavutlukla, Araplıkla, yahut Kürtlükle iftihar ediyorlardı. Türklükle mübahât eden tek bir fert yoktu. «Türk» kelimesini ayıplı ünvanlar gibi kimse üzerine almıyordu. «Türk», Şarkî Anadoluda «Kızılbaş» İstanbul'da «kaba ve köylü» manalarına (11) idi. Naim Beğ'in en hararetli arkadaşlarından (12) ikisi neseben Türk oğlu Türktü. Bunların telkiniyle Türk olduklarına asla şüphe olmayan bazı Diyarbekirli ve Harputlu doktorlar da kendilerini Kürt sanıyorlardı.

Tarihte bu acıklı hale bir ikinci misal gösterilemez: Hariçte Avrupa (13), Türkiye'deki rezaletlerden dolayı yalnız Türkleri itham ediyor, dahilde müslim ve gayr-i müslim bütün kavimler sarayın istibdadından, memurların zulmünden, Hükûmetin yolsuzluğundan ancak Türk kavmini mesul tanıyordu. Halbuki Türk kavmi «ben varım» demiyordu. Ortada tevcih olunan bir mesuliyet yükü vardı ki onu kabul eden bir omuz yoktu. Türkler Millî bir vazife der'uhde etmemiş kendi başına fertlerden ibaretti. Millî bir vicdana millî bir mefkûreye malik olmayan bir kütleden ahlâk, hamiyet, feda-

(11) Manalarına, krş. T. Y. manasına.
(12) Arkadaşlarından, krş. T. Y. propaganda âletlerinden.
(13) Avrupa, krş. T. Y. bütün Avrupa.

kârlık beklemek abestir. İşte fıtraten gayet necip olan Türklerin ictimâen bu derece tereddî etmeleri, ancak «kendini tanımamak» ve «millî mesuliyetini bilmemek» hatalarından ileri geliyordu.

Evet! Avrupa haklı idi. Abdülhamit Hükûmetinin zulümlerinden hesap vermeğe borçlu olan Türklerdi. Meşrutiyetten sonra da herhangi fırka iktidarda bulunursa bulunsun, fiillerinden Türkler mesuldü. Çünkü bu hallerin neticesinden onlar mutazarrır olacaktı. Arnavutlar, isyan ettikleri zaman, fırka farkı aramaksızın bütün Türk memurları koğdular, ele geçirdikleri Türk zabit ve neferleri öldürdüler.

Tanzimatçılar Türklüğün yüzüne aldatıcı bir nikap çekmek istemişti. Millî bir Türk lisanı yoktu; beynelanâsır müşterek bir Osmanlıca vardı. Bütün unsurlar kaynaşmış yeni bir kavmî enmûzeç, tarihî bir ırk, bir Osmanlı milleti husule gelmişti. Bu milletin hususî bir dili olduğu gibi, kendine mahsus bir tarihi de [14] vardı.

Bu yalana hiç bir unsur inanmadı. Her kavim mekteplerinde çocuklarına kendi tarihini okuttu, kendi lisanını öğretti.

Meşrutiyetten sonra bu nikaba daha ziyade ehemmiyet verilince unsurlar «bizi Türkleştirmek istiyorsunuz!» diye feryat etmeğe başladılar. Hakikaten bu Osmanlılaştırmak siyaseti, Türkleştirmek

(14) Tarihi de, krş. T. Y. tarihi.

için gizli bir vasıtadan ibaretti. Osmanlılıktan maksat «devlet» ise, zaten her Osmanlı tebaası, bu devletin bir ferdi idi. Yok, bundan maksat lisanı «Osmanlıca» olan bir yeni [15] «millet» yaratmak idiyse, Osmanlıca Türkçeden başka bir şey olmadığı için, bu yeni millet başka nam altında bir Türk milleti olacaktı. Bunu unsurlar pek iyi anladılar; ve milliyetlerini müdafaa için maddî ve manevî teşkilâtlarına daha ziyade kuvvet ve intizam verdiler.

Bu Tanzimat tuzağına düşen, yalnız Türkler oldu. Türkler lisanlarının hakıkaten «üç dilden mürekkep Osmanlıca» olduğuna inanarak halk lûgatiyle söylemeği ve yazmağı bir irtica telâkki ettiler. Tazminat ruhu, meşrutiyetle, halka, kullanmağa hazırlanmadığı bir hakimiyet verdiği halde, pekâlâ kullandığı lisanını vermiyordu. Milliyetinden, millî tarihinden bahsetmeğe tabiî hiç tahammül edemiyecekti.

Türk Gençliği, bir taraftan, lisan ve edebiyat sadeleşmezse, millî bir mefkûre, ruhlarda tencip etmezse, vecd ve fedakârlık uyandırmazsa [16], millî bir iktisat, hayat mücadelesinde istıfâyı temin etmezse, Türklüğün ve aynı zamanda Osmanlılık ve İslâmlığın mahvolacağını anladı. Diğer taraftan bu yalancı nikabı atmadıkça hiç bir unsuru ruhu-

(15) Bir yeni, krş. T. Y. yeni bir.

(16) Ruhlarda vecd ve fedakârlık uyandırmazsa, krş. T. Y. ruhları tencip etmezse.

nun samimiyetine inandıramıyacağını ve binaenaleyh unsurların i'tilâfı gayesinin kat'iyyen temin edilemiyeceğini gördü. Bunlardan başka, bütün milliyetler teşekkül etmişken, Türk mefahirinden bahsedilmemesi, Türk gençlerinin diğer kavmiyetler tarafından temsil edilmesini intaç edeceğini de nazardan uzak tutmadı. Nihayet bu üç sebebin sevkıyle Türklük mefkûresi infilâk etti.

Bu yeni milliyetin zuhurunu, bütün kavimlerin milliyetçileri meserretle karşıladılar. Yalnız «şehrî» ve «tanzimatçı» enmûzeçlerine mensup olanlar memnun olmadı.

Acaba Türklerde milliyet hissinin uyanmasından fayda mı, yoksa zarar mı hasıl oldu?

Hiç bir zararını gören ve gösteren yoktu [17]; faydaları ise sayılamıyacak derecede çoktur. Türkçenin sadeleşmesi, sarfımızın yabancı kaidelerden kurtulması, şiirimizin millî vezinde yazılması, edebiyatımızın Yunan ve İran esâtîrinden kurtularak millî menkabeler ve üstûrelerle süslenmesi, millî intibahla beraber onun lâzım-ı gayr-i müfârıkı olan dinî bir intibahın başlaması, mensup olduğumuz ümmetle [18] beynelmileliyetin tayini, millî iktisat, millî idman ve millî ahlâkın inkişafı, gençlerde bir mefkûre uğrunda ölmek hissinin doğması, unsurlarla müşareket hissi dolayısıyla anlaşabilmenin

(17) Yoktu, krş. T. Y. yok.
(18) Mensup olduğumuz ümmetle, krş. T. Y. mensup olduğumuz.

kolaylaşması, her fert tarafından millî bir mesuliyetin his ve der'uhde edilmesi.

Bugün milliyetperver bir Türk, kendini, her hareketiyle kavmini vikayeye, ve onu yüksek bir seviyeye îsâle çalışmak mecburiyetinde görür[19]. Binaenaleyh şahsî mazarrat irâsından temayüllerden, şahsî ihtiraslardan, sakınmağa, gözünün önünde yalnız mukaddes vazifelerini bulundurmağa çalışır. Türk gençleri pekâlâ anlamışlardır ki bugün en mukaddes vazife, Türklerin bütün siyasî fırkalar, bütün ictimaî cereyanlar fevkınde birleşmesidir. Bu ittihat hasıl olunca, İslâmlığın vahdeti, Osmanlılığın tamâmiyyeti daha emin bir vaziyete girer.

Türk kavmi kendi mevcudiyetini idrâk eder etmez, Arapların terakki için hakikî ihtiyaçlarının ne olduğunu anladı. Diğer unsurların[20] ihtiyaçlarını da ancak bu yeni hissin nuruyla görecektir.

Yukarıda Hükûmetin ve siyasî fırkaların hareketlerinden Türklüğün muâteb olduğunu söylemiştik. Bu kuvvetlerin iyi fiillerinden mükâfata mazhar olan da yine Türkler oluyor.

Mesela Hükûmet, Araplara birtakım müsaadeler bahşettiği zaman, bu takarrübe «Türk ve

---

(19) Mazarrat îrâsından vikayeye, ve onu yüksek bir seviyeye îsâle çalışmak mecburiyetinde görür, krş. T.Y. mazarrattan vikâyeye, menfaate îsâle çalışmak mecburiyetinde görür.

(20) Diğer unsurların, krş. T.Y. Kürtlerin, Ermenilerin.

Arap muhâdeneti» namı verildi. «Hükûmet» le «Araplar»ın, yahut «İttihat ve Terakki» ile «Araplar» ın mukareneti ismi verilmedi.

Görülüyor ki Türk kavmi, «ben varım» dedikten sonra mesuliyetini daha iyi takdir ediyor ve bugün milliyet duygularından feragat etmeleri mümkün olmayan dindaş ve devletdaşlarıyla daha güzel anlaşmak yollarını bulabiliyor.

Dün uzun müddet bakasına emin olmadığı için hiç bir hükûmetin ıslahat vaadlerine güvenemeyen unsurlar, yarın karşılarına vazife ve mesuliyetini bilir lâyemût bir Türk kavmi buldukları zaman, bu pâyidar mevcudiyetle anlaşmak imkanını görecekler ve bu suretle şimdi yaptıkları gibi ecnebi mürakabesini istemeğe taraftar olmayacaklardır. Türk, kendi milletine hürmet etmeğe başladıktan sonra başka kavimlerin milliyetini de muhterem tanıyacak kendi hak ve vazifelerini tanıdıktan sonra sair kavimlerin de vazife ve haklarını tayin edebilecektir. مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ غَيْرَهُ [3]

Bazı kimseler Osmanlı kavimlerinin hepsinde milliyet duygusunu tabiî ve haklı gördükleri halde, bundan yalnız Türkleri istisna ediyorlar. Diyorlar ki «Türkler hâkim mevkiinde bulundukları için

[3] Bu sözün bir Hadis olduğu söylenir; «Kendini tanıyan başkalarını da tanır.» Sofîlerde hadis olarak rivayet edilen bu sözün son kelimesi «Rabbehû» dur. Bu biçime göre anlamı şudur : «Kendini tanıyan Tanrısını da bilir.» İ. K.

Millî hakların hepsini zaten haizdirler; milliyet hissiyle yeniden iktisap edilecek mağsup menfaatleri yoktur». Bu zatlar «Osmanlı devleti bir Türk Devletidir» demiş olsalardı bu itirazları belki muhik olurdu. Halbuki bu devletin «Osmanlı» namı altında beynel'anâsır bir hükûmetle idare olunduğuna kani'dirler [21]. Bu devlet bir Türk Kanun-ı Esasîsiyle [22] idare edilmediği için, Türklerin siyasî mahiyetçe diğer kavimlerden hiçbir farkı yoktur. O halde diğer kavimler gibi Türklerin de millî bir vicdana, millî teşkilâta muhtaç olduğunu inkâr etmemek lâzım gelir.

Türklerde milliyet hissi uyanmağa başlayınca Türk kelimesi başka türlü hücumlara maruz oldu. Hülâgu'nun vahşîyâne zulümleriyle [23] Türkçülük arasında bir münasebet varmış gibi, hücum hileleri yapıldı. Bir taraftan da Türkçülük İslâmcılığa muhalefetle itham edildi.

Halbuki Türkçülerin gayesi, muasır bir İslâm Türklüğüdür.

Türkcülerin millet mefkûresi Türklükse, ümmet mefkûresi de İslâmlıktır. Bence Türkçülerin

---

(21) İdare olunduğuna kani'dirler, krş. T. Y. idare olunduğuna bizim gibi onlar da kani'dirler.

(22) Kanun-ı Esasîsiyle, krş. T. Y. hükûmetiyle.

(23) Vahşiyane zulümleriyle, krş. T. Y. makduh fiilleriyle.

ayrıca bir ümmet programları da olmalı [24] ve başlıca esasları da şunlar bulunmalıdır:

1) Bütün İslâm kavimleri arasında müşterek olan Arap hurûfunu bil' tağyîr [25] muhafaza etmek;

2) Bütün İslâm kavimlerde ilim ıstılahlarının müşterek bir hale getiirlmesi için İslâm ümmeti arasında [26] ıstılah kongreleri in'ikad ettirmek ve ıstılahları Türkçeden [27] Arabîden ve kısmen de Farisîden yapmak (bu gayenin vücuda getirilmesi için Paris'te Türk, Mısırlı, Hintli ve İranlı talebeler arasında bir ittifak [28] hasıl olmuştur).

3) Bütün İslâm kavimlerde müşterek bir terbiyenin teessüsü için terbiye kongreleri [29] in'ikad ettirmek [30];

4) Bütün İslâm kavimlerin cemaat teşkilâtları [31] arasında daimî bir irtibat vücuda getirmek;

---

(24) Türkçülerin millet mefkûresi Türklükse ... ümmet programları da olmalı, krş. T.Y. Türkçülerin milliyeti Türklük beynelmileliyeti İslâmlıktır. Bence Türkçülerin ayrıca bir beynelmilel programları da olmalı.

(25) Bilâ tâğyir, krş. T. Y. bilâ tagayyür.

(26) İslâm ümmeti arasında, krş. T. Y. beynelmilel.

(27) Türkçeden, Arabîden, krş. T. Y. Arabîden.

(28) Bir ittifak, krş. T. Y. ittifak.

(29) Teessüsü için terbiye kongreleri, krş. T. Y. teessüsü için beynelmilel İslâm terbiye kongreleri.

(30) 3. maddeden sonra **Türk Yurdu**'nda aşağıdaki madde bulunmaktadır: «Bütün kavimlerde mebdei hicret olmak üzere müşterek bir takvim-i şemsî tesis etmek;»

(31) Müftî teşkilâtları, krş. T. Y. cemaat teşkilâtları.

5) İslâm ümmetinin [32] timsali olan «hilâl» in kudsiyetini muhafaza etmek.

Bu umdelerden anlaşılıyor ki Türkçülük, aynı zamanda İslâmcılıktır. Yalnız Türkçüler, İslâm ümmetçisi [33] olmak suretiyle kendilerini «İslâm Milliyetçi» lerinden ayırt ederler.

Çünkü İslâm kavimlerine milliyet duygusunu nefy eden * böyle gayr-i tabiî bir ihttihadı bugün, ne Türkler ve Araplar, ne Hintliler ve Efganlılar, ne Berberiler [34] ve Fürsler kabul edebilirler. Türkler, millî mefkûrelerini kuvvetlendirmek için dindaş ve vatandaşları olan hiç bir kavme karşı «millî kin» telkinine yeltenmediler. İslâm ümmetçisi [35] anlamamış olan Abdullah Nedim'lerin, Fraşerli Naim'lerin bu hatalı yoluna gitmediler.

---

(32) Ümmetinin, krş. T. Y. beynelmileliyetinin.

(33) İslâm ümmetcisi, krş. T. Y. İslâm beynelmileliyetçisi.

(*) Bugünkü cümle kullanılışına aykırı gelen **İslâm kavimlerine milliyet duygusunu nefy eden** ... sözleri «nefy» kelimesinin **etmek - olmak** fiilleriyle etken ve edilgen olarak kullanılır olmasından ileri gelmektedir. Bu kullanılış biçimine göre, anlam şöyle olur: **İslâm kavimlerine milliyet duygusunu yasaklayan böyle gayr-i tabiî İslâm birliği bugün ... hiçbir ulusça kabul edilemez. İ. K.**

(34) Ne Berberîler, krş. T. Y. ne Kürtler.

(35) Ümmetciliğini, krş. T. Y. beynelmileliyetini.

İhtimal ki Mısır'da ve Arnavutluk'ta, hiristiyan Mısırlı ve Arnavutların mevcudiyet ve müşareketi bu yanlış harekete sebebiyet vermişti. Türklerin hepsi [36] İslâm olduğu için, Türkçüler hiçbir zaman İslâm ümmetçisi [37] mugayir bir his beslemiyeceklerdir. Ayni zamanda Türkçüler, muâsırlaşmak için, gayr-i müslim kavimler hakkında bu medeniyet asrının icap ettiği ihtiramkâr vaziyeti muhafaza edeceklerdir.

(36) Hepsi, krş. T. Y. umumu.
(37) Ümmetciliğine, krş. T. Y. beynelmileliyetine.

VI

TERBİYE*

İslâm terbiyesi denince iki fikir hatra gelir: Birincisi İslâmiyetin terbiyede tatbik ettiği usuller; ikincisi yetiştirilecek çocukların İslâm akadine göre terbiye edilmesi.

İslâmiyetin terbiye usullerini tetkik etmek, terbiye tarihine aittir. Biz bu makalede tarihten değil, bugünkü hayattan bahsedeceğiz; İslâmiyetin terbiye mefkûrelerinden birisi olduğunu göstereceğiz.

Bir mektep programına göz gezdirdiğimiz zaman, çocuklarımıza üç türlü bilgi öğrettiğimizi görürüz. Evvelâ millî lisan ve edebiyatımızı, millî tarihimizi öğretiyoruz ki Türk dilinden ve edebiyatından, Türk tarihinden başka bir şey değillerdir.

Sâniyen, **Kur'an-ı Kerim,** tecvit, ilm-i hâl gibi dinî dersler ve İslâm tarihi ile İslâm lisanları okutuyoruz.

Sâlisen, riyaziyat, tabiiyet gibi ilimleri ve bu ilimleri öğrenmeğe yarayan ecnebi lisanlarla el iş-

---

(*) Bu mahale **Türk Yurdu**'nda yoktur

leri, idman gibi hünerler öğretiyoruz. Bu kısa göz gezdirmeden anlaşılıyor ki terbiyede takip ettiğimiz gayeler üçtür : Türülük, İslâmlık, Muâsırlık.

Bir Türk babası, çocuğunun Türkçe konuşmamasına, Türkçe okuyup yazmamasına, Türk tarihini bilmemesine rıza gösteremez; ayni zamanda İslâm itikat ve ibadetlerini bilmemesini, İslâm tarihinden bîhaber kalmasını da tasvip edemez. Bu baba, çocuğunun Türk ve İslâm olarak büyümesini istediği gibi, muâsır bir insan olarak yetişmesini de arzu eder. O halde bizim için tam bir terbiye, üç kısımdan mürekeptir: Türk terbiyesi, İslâm terbiyesi, asır terbiyesi. Tanzimattan evvel çocuklarımıza yalnız İslâm terbiyesi veriliyordu. Tanzimtaçılar memleketimize asır terbiyesini sokmağa çalıştılar. Bidayette bu iki terbiye arasında büyük çarpışmalar oldu. Yeniçerinin yerine Nizâm-ı Cedîd'i ikame etmek küfür sayıldı. Avrupa kisvesini giymek dinsizlik suretinde görüldü. Mekteplere resim, Fransızca gibi derslerin girmesine itirazlar edildi.

Arzın küreviliği, güneşin istikrarı gibi hükümler, nakle mugayirdir denildi. Tecribeten ve aklen sabit olan bu hakikatleri teyit için, nihayet, naklî delilller aramağa ihtiyaç messetti.

Mamafih, yavaş yavaş asır terbiyesi yerleşmeğe, yer tutmağa başladı. Fakat maatteessüf, o kıymet buldukça, İslâm terbiyesi ehemmiyetini kaybetmeğe yüz tuttu. Vâkıâ mektep programlarında

din dersleri yine mühim bir kemmiyyet teşkil ediyordu; fakat İslâm terbiyesinin inhitatı kemiyet itibarıyle değil, keyfiyet cihetiyle idi. Din dersleri canlı bir surette okutulmuyordu. Din muallimleri ilmî hakikatlere hâlâ bid'at nazarıyle bakıyor, bu suretle talebenin itimadını kaybediyordu. Bundan başka, dinî terbiyede ilmî usuller tatbikine de henüz başlanmamıştı.

İşte böyle bir zamanda idi ki, Türk-İslâm âleminin dûçar olduğu karışıklıklar ve bunları takip eden felâketler «Türk milletçiliği» ve «İslâm ümmetçiliği» namlarıyle iki canlı mefkûrenin tecellisine sebep oldu. Bugün bu musibetlerin darbesiyle uyanan genç zekâlar hezimetimizin mesuliyetini terbiyedeki mefkûresizliğimize atfediyorlar. Diyorlar ki: «Biz, gençlerimize ne millî terbiye, ne de dinî terbiye vermek istemedik. Halbuki fertleri mukaddes gayeler için ölmeğe sevk eden duygular din ve milliyet hislerinden ibarettir. Biz çocuklarımıza Türk ve İslâm terbiyeleri vermediğimiz gibi, asır terbiyesi de veremedik. Çünkü asır terbiyesinin gayesi en müterakkî milletlerin îmal ve istimal ettikleri âletleri bizim de yapabilmemiz ve kullanabilmemizdir. Halbuki biz iktisat âleminde olduğu gibi askerlik dünyasında da asrımızın âletlerini kullanmaktan âciz olduğumuzu gösterdik. İlmin miyarı ameldir. Ameldeki muvaffakiyetsizliğimizle ilimdeki behresizliğimizi isbat ettik. O halde ne mütehassıs mütefenninler yetiştiren âlî mekteple-

rimiz, ne de vatandaşlar yetiştirmeğe çalışan tâlî mekteplerimiz hiçbir fayda temin edememişlerdir.»

Yeni hayata kıymet veren matbuat, bu gibi esaslara istinat ederek Tanzimat terbiyesinin iflâsını ilân etti. Şimdi üç mütefekkir zümre, yeni terbiyemizin temellerini kurmağa çalışıyor. Türk terbiyecileri, yeni hayatta millî mefkûrelerin nasıl bir vazife ifa edeceğini gösterirken, asır terbiyecileri de ilimlerden amelî ve iktisadî faydalar temini için tedriste hangi usullerin tatbik edilmesi lâzım geldiğini irâeye gayret ediyor. Bu mücahede devrinde İslâm terbiyesinin istinat ettiği esasları da aramak iktiza eder.

Bu üç terbiye, biribirinin muavin ve mükemmili olmakla mükelleftirler. Halbuki selâhiyetlerinin daireleri ve bu dairenin hudutları mâkul ve muhik bır surette tayin ve tahdit edilmezse, yekdiğerine muârız ve muhâsım da olabilirler.

Asır terbiyesi, maddiyat sahasında kalmayarak maneviyat âlemine tecavüz ettiği dakikada İslâm ve Türk terbiyelerinin hukukuna taarruz etmiş olur. Millî ve dinî terbiyelerin hudutlarını tayin etmek ise daha güçtür. İslâm ananelerinden hangilerinin doğrudan doğruya İslâmiyete, hangilerinin Arap, Fürs, yahut Türke ait olduğunu göstermek amîk tetkiklere muhtaçtır.

Binaenaleyh «İslâm terbiyesi», esas itibariyle Türk ve asır terbiyelerini kabul etmekle beraber, bunlar tarafından kendi sahasına vuku bulacak tecavüzlere meydan vermemeğe çalışacak ve ayni zamanda hakikî İslâm akideleri ve ananelerini hem bidayette Arap kavminden intikal eden, hem de bilâhare sair kavimlerden istiâre olunan âdet bid'atlerden tefrika ikdam edecektir.

VII

MEFKÛRE *

Bir tohumun çimlenmesi birincisi anî, ikincisi zamanî olmak üzre iki devreye ayrılır: İlhak devresi, taazzî [1] devresi. İlkah hadisesi, cürsûmeler için yaratıcı bir vakadır. Bu olmadıkça cürsûme taazzî [1] edemez. Uzvî bir cürsûmenin neşvü, nemâsında olduğu gibi, bir şairin ibdâında, bir feylesofun içtihâdında da ayni safhaları görürüz. Şairin mülhem olması, bir muhayyilenin ilkah olunması demektir.

Feylesofa «hads»in sünûh etmesi, bir müfekirenin mülhak olmasından ibarettir. Bu ilkahlar vuku bulduktan sonradır ki şairin muhayyilesi, feylesofun müfekkiresi gebe kalarak, er geç, ebedî yahut felsefî bir uzviyet doğurur.

Millî bir şahsiyete malik olmayan bir halk da, ayniyle bir uzvuyetin cürsûmesi gibidir. Bunu bir şairin muhayyilesine bir [2] feylesofun müfekkiresi-

---

(*) **Türk Yurdu,** C. V, S. 8, s. 1088 - 1903 (1329).

FARKLAR :

(1) Taazzî, krş. T. Y. taazzuv.

(2) Bir, krş. T. Y. ve bir.

ne benzetebiliriz. O halde milletin de [3] ilhak ve taazzî [1] devreleri olmak lâzım gelir.

Bir millet büyük bir felâkete uğradığı, korkunç bir tehlike karşısında bulunduğu zaman fertlerindeki şahsiyetleri bel'eder : O zaman umumun ruhunda yalnız «millî bir şahsiyet» yaşar, bütün kalplerde bu «millî şahsiyeti» idâme etmek tehâlükünden başka bir duygu kalmaz. Bu hengâmda fertler kendi [4] hürriyetlerini değil, miletlerinin «istiklâlini» düşünürler. İşte o muazzez duygu ile karışık olan bu mukaddes düşünceye «mefkûre» denilir ve bu buhranlı devreye de [5] «ilhak devresi» namı verilebilir.

Buhranlı zamanlar, mefkûrelerin hilkat günleridir. Mefkûreler, millî felâketlerin kalpleri birleştirerek umumî bir kalp yaptığı hengâmlarda, bu müttehit kalpten doğar; sonra taazzî [1] devresinde tedricen dal budak atarak çiçekler ve yeni müesseseler meydana getirir.

«Cermenlik» [6] mefkûresi, Prusya'nın Napolyon ordusu tarafından tezlîl edildiği büyük felâket ânında feveran etti. O zamana kadar «milletin nev'-i beşerdir, vatanım rûy-i zemîn» diyen feylesof Fichte

---

(3) Milletin de, krş. T. Y. o milletin de.

(4) Kendi, krş. T. Y. hakkında.

(5) Ve bu buhranlı devreye de, krş. T. Y. ve buhranlı devreye.

(6) Cermanlık, krş. T. Y. Cermenlik.

bile o anda iliklerine kadar Cermen [7] olduğunu his ve ilân etti.

«Japonluk» mefkûresi Japonya'nın Amerikalılar ve Avrupalılar tarafından tehlikeli ve muhakkırâne bir surette tazyik edildiği dakikada infilâk etti.

Fransız mileti, İngiliz istilâsı altında muzmahil olmak üzere iken millî vicdan meczup bir köylü kızdan fışkırarak [8] onu kendisine müncî yaptı. Benî İsrail'in Mısır'da tedmire mahkûmiyeti museviliği, Yahudiliğin [9] Roma istibdadı altındaki makhuhiyeti Hiristiyanlığı doğurmuştu. İslâmiyetin tulûu da, Arabistan'ın üç taraftan siyasî ve dinî istilâlara maruz bulunduğu mühlik bir dakikada vuku bulmuştur.

Bir millet tehlikede kaldığı vakit, onu fertler kurtarmaz; bizzat **millet kendi kendinin kurtarıcısı [10] olur. O dakikada fertlerin fevkannâsût bir** ruh ile müsahar olduğunu, ferdî iradeler sükût ederek umumî bir iradenin bütün vicdanlarda «nefs-i mütekellim-i vahde» kesildiğini görürüz. Millet, fertlerine semavî yahut içtimaî bir mefkûre suretinde tecelli ederek onları mev'ut bir muzafferiyete, mübeşşir bir cennete davet eder. Hodkâmlardan can-sipâr

---

(7) Cerman, krş. T. Y. Cermen.

(8) Köylü kızdan fışkırarak, krş. T. Y. köylü kızda işrak ederek.

(9) Yahudiliğin, krş. T. Y. mahkûm milletlerin.

(10) Kurtarıcısı, krş. T. Y. müncisi.

mücahitler, korkaklardan tehlike-cû kahramanlar yapar; gabîlere zekâr, tenbellere faaliyet, lâkayıtlara gayretkeşlik verir.

Felâket ve buhran devri geçtikten sonra ruhlarda talû', etmiş olan bu mefkûre güneşi artık sönmez. O, milletin bütün faaliyetlerini derûnî bir zenberek suretinde müstemirren tahrikte devam eder.

Büyeyz (ovale)*, taazîsi [11] için lâzım olan hayatî hamleyi huveynin ilkahından [12] aldığı gibi, milleti teşkil eden müesseseler de, inkişaflarına hâdim olan «tekâmül in'itâf (direction évolutivé)»ı mefkûreden alırlar. Bir milletin hususî hars [13] ve medeniyeti ancak bu suretle teşekkül edebilir.

Felâket zamanında fertlerini kendi ruhunda bel' eden bir milletin buhranlı hassasiyetinden infilâk eden hakikî mefkûreler, istikbalin hâlıkleridir. Âtiyi tarassut etmek için elimizde maddî âletler yoktur, fakat bu husus için manevî mirsatlarımız vardır ki mefkûrelerdir.

Bir millet, yaratıcı mefkûresine malik olduktan sonra artık muzlim bir istikbale doğru gitmez; mev'ut, mübeşşer bir «İrem», her gün vâzih, daha [14] canlı bir surette tecelli ederek onu kendisine çağırır. Mefkûresiz devletler her an kopacak bir kıya-

(*) Metinde «ovule» biçiminde yazılmış.
(11) Taazzisi, krş. T. Y. taazzuvu.
(12) İlkahından, krş. T. Y. ilkahtan.
(13) Hars, krş. T. Y. irfan.
(14) Daha, krş. T. Y. ve daha.

meti beklerler; mefkûreli milletlerse siyaseten âhirete intikal etmiş olsalar bile muhakkak bir «ba'süba'delmevt» ile mübeşşerdirler.

O halde diriltici ve yaratıcı bir mefkûreye malik olan devlet lâyemuttur, ölmez.

«Fertler –yukarıdan aşağı bir tesirle arzuları yenecek– bir irade kuvveti var mı, yok mu?» diye uğraşan ruhiyatçılar beyhude münakaşa ediyorlar: İki tarafın da hakkı var! Mefkûreli bir milletin fertleri, irade sahipleridir. Mefkûresiz milletlerde ise iradeli fertler bulunamaz. Yüksek bir iradeye delâlet eden büyük feragatler, harikulâde fedakârlıklar mefkûreyi doğuran buhranlı hengâmlarda tecelli edebilir:

Fransa inkılâbının bidayetinde, millet meclisinin galeyanlı bir içtimaında, bütün asilzâdeler, zâdegânlık hukukundan vazgeçtiler. Küçük Alman devletleri 70 muharebesinin millî hamlesinin tesiriyle istiklâllerinden feragat etitler ve Prusya'yı metbû' tanıdılar. Japonya'nın [15] «ya şerefiyle yaşamak, ya namusuyla ölmek» mecburiyetinde kaldığı bir zamanda idi ki kendi ihtiyarıyle sogun, saltanatını, zâdegân, zeâmetlerini feda etti ve Mikado yine kendi ihtiyarıyle mutlakıyetten feragat ederek milletin hâkimiyetini [16] ilân eyledi. Bu iradeyi fevkalade fert bir kudrete atfeden kadim cebriyye mesleği de hak-

---

(15) Japonya'nın, krş. T. Y. Japonya.

(16) Milletin hakimiyetini, krş. T. Y. hakimiyetini.

lıdır; çünkü fertlerdeki iradeyi yaratan ve sevk ve idare eden, mefkûredir; fert bu millî «tevfîk (grâce)»ın ilhamlarını kendisinin [17] şahsî iradeleri zanneder: Bunların, milletin ruhundan mülhem olduğunu düşünemez.

Mefkûre, kudretini iki şekilde izhar eder:

İ'caz (prestige), te'yîd (sanction) mefkûrenin ruhlara doğrudan doğruya tecellisidir. Fertler mefkûreli oldukları dakikalarda ruhları şedit bir vecd (enthousiasme) ile dolar.

Müfrit, galyanlı, şedit bir hayat yaşarlar; çılgın bir heyecanın [18] içine dalar. Fertlerin bu anda kaplerinde duydukları his «kudsiyet» duygusudur. Bu taşkın ruhlar mefkûrelerini ve ona muâvin olan şeyleri «takdîs», muhalif ve muârızlarını «tel'in» ederler. Mefkûre uğrunda hayatlarını, menfaatlerini, saadetlerini feda etmekle kalmazlar, onu yükseltenleri tebcîl ve i'lâ etmek, ona muhalif olan şahısları ve şeyleri yıkmak, yakmak, parçalamak da isterler.

Mefkûre, bu i'caz kuvvetiyle, fertleri içtimaî sâir-fi-lmenâmlar haline koyar, ruhlarına verdiği cezbelerle onları fevkal'insan hârikalar icrasına sevk eder.

---

(17) Kendisinin, krş. T. Y. de yok.

(18) Çılgın bir heyecanın, krş. T. Y. de yok.

Mefkûrenin te'yîd kuvvetine gelince, bu i'caz kuvvetinin bir neticesidir. Mefkûrenin tecellisine karşı kudsî bir aşk ile müsahhar olmayanlar, onun kudretini bilvasıta hissederler. Mefkûreye muvafık yahut mugayir olan hareketlerinin, mefkûrenin müsahhar cemaati tarafından bir aksülâmele maruz olacağını anlarlar.

Mefkûreli cemaatin takdir yahut takbih suretinde tezahür eden bu aksülâmeli, mefkûrenin te'yîd kuvvetidir ki bidayette tayyünden mahrum olduğu için efkâr-ı umumiyye [19] suretindedir. Bilahare taazzî ederek «kanun» şeklini alır. İ'caz, mefkûrenin cemâl sıfatı, te'yîdse celâl sıfatıdır.

Mefkûre, bu iki sıfat yahut kuvvetiyle fertleri ayni maneviyette [20] birleştirerek umumunu mütecanis bir ruh mahiyetine ifrağ eder. Bir çocuk «ben» duygusunu hissetiği güne kadar gayr-i şahsî ihtisaslarla yaşar; «ben» duygusunu hissettiği dakikadadır ki o ana kadar mübhem bir varlık hassasiyeti içinde kalmış olan şahsiyeti infilâk eder. Çocuk için «ben» duygusunu hissetmek ne ise, millet için de mefkûresini idrâk etmek odur. Fakat millet, benliğini ancak büyük felâketler zamanında hissedebilir. Musibetler zamanındaki millî buhran, içtimaî bir Cibril'dir ki dağınık bir halka bir milliyet [21] ru-

(19) «Örf», krş. T. Y. efkâr-ı umumiye.

(20) Maneviyette, krş. T. Y. maneviyatta.

(21) Bir milliyet, krş. T. Y. milliyet.

hu, bir aile vicdanı nefh eder. Millete bu ruh nefh olunduktan sonradır ki o olduğunu [22], nereden geldiğini, nereye gideceğini, nasıl bir tarihî vazife ifa edeceğini sezmeğe [23] anlamağa başlar.

Hamiş :

Mefkûreye, «hayal», «gaye», «emel», «dilek» diyenler var. Yukarıdaki izahlardan anlaşıldığı üzre mefkûre, bir millet tarafından mazide büyük bir buhran [24] zamanında hakikaten yaşanmış ruhî bir halet, zihnî bir mevcudiyettir; ne yaşanmış bir hayal, ne de istikbalde yaşatacak bir gayedir.

Mefkûre, halin mürebbisi ve istikbâlin hâlikî olmakla beraber mazinin bir şe'niyetidir. Milletin mazisinden gelip onu istikbaline [25] doğru iten fikrî bir hamlesidir. O halde «idée»den müştak olan «idéal» gibi, «fikir» den müştak olan «mefkûre» yi bu mevkide istimal etmek daha münasiptir.

Z.G.A.

(22) Millete bu ruh ... kim olduğunu, krş. T.Y. millet bu ruh ile nefh olunduktan sonra kim olduğunu.
(23) Sezmeğe, krş. T.Y. aramağa.
(24) Bir buhran, krş. T.Y. buhran.
(25) Onu istikbaline, krş. T.Y. istikbaline.

VIII

TÜRK MİLLETİ ve TURAN*

Türkçülük hakkında ne kadar sarih izahlar verilirse verilsin, yine bazı zihinler tereddütten. bazı fikirler mübhemiyetten kurtulamıyor.

Mefkûreler bir kudsiyet halesiyle muhat oldukları için kolayca tahlil edilemezler. Bunların ikna kudreti, mantıkî vuzuhlarından ziyade mânevî îcazlarındandır. Fakat zaman geçtikçe ilk göz kamaşması azalmağa, vuzuh ve sarahat ihtiyacı çoğalmağa başlar. Binaenaleyh, bugün «Bir Türk mileti var mıdır? Yahut böyle bir millet yapılabilir mi?» suretinde bir istihfam sadası işittiğimiz zaman hayret etmeliyiz.

Filhakîka, Kazanlı bir Türk genci, buradaki Türkçülük pîşvâlarından bir zata bu mealde bir sual sormuştur. Umumî bir ehemmiyeti hâiz olan bu husus hakında herkes düşündüğünü söyleyebilir. Binaenaleyh ta'mîkının lüzumuna kail olduğum bu mühim meseleyi münakaşa sahasına vaz'ediyorum.

(*) **Türk Yurdu,** yıl 3, C. VI, S. 1, s. 2053-2058 (20 Mart 1330).

Kazanlı genç diyor ki : Benim milletim Özbekleri, Kırgızları, Türkmenleri, Sartları, Osmanlı, Tatar ve Azerbaycan Türklerini câmî' olan büyük Türklük müdür? Yoksa bu uluslardan her birisi başlıbaşına bir millet olduğu için, benim milletim sadece «Tatarlık» mıdır? Yani Türklük tek bir millet halinde mi kalacak, yoksa birçok milletleri muhtevi olan bir mecmua haline mi geçecek?

Bu suale kendiliğinden kat'î ve sarih bir cevap vermemekle beraber, istikbalde ikinci şıkkın tahakkuk edeceğine iki delil îrâd ediyor. Birinci delil : Yukarıda ta'dat olunan Türk Ulusları birbirinden uzak ve ihtilâtları az olduğundan, gittikçe lisan itibariyle ayrılacaklar ve müstakıl edebiyatlara malik olmaları da bu iftirakı çabuklaştıracaktır [1]

İkinci delil : Şimal Türkleri, Rus harsı (culture) ile perverde oldukları halde, Osmanlı Türkleri Fransız yahut Alman harslarından feyz alıyorlar. Bu surette Türklük hars ve medeniyet itibariyle de iki mü tebâit parçaya ayrılıyor demektir.

Birinci delile cevap : Türk ulusları posta, telgraf, ve matbuat gibi teârüf vasıtalarının mevcut olmadığı zamanlarda lisan ve edebiyat itibarıyle birbirinden uzaklaşabilirlerdi. Nasıl ki vaktiyle Selçuk ve Çağatay Türkleri ayni zamanda ve birbirinden haberdar olmaksızın kendilerine mahsus birer ay-

---

FARKLAR :

(1) Çabuklaştıracaktır, krş. T. Y. teşdit edecektir.

rı [2] edebiyat tesis etmişlerdi. Türklerin İslâmiyetten evvel yekdiğerinden habersiz olarak muhtelif dinlere girmeleri, muhtelif yazılar kabul etmeleri de bu uzaklığın ve temassızlığın [3] neticesi idi. Mamafih bu uzaklaşma [4] bütün Türklerin mahzâ kavmiyet duygusunun ilhamıyle müttehiden İslâmiyeti kabul etmelerine mani olmadı... Fakat [5] bir zaman geldi ki yine uzaklığın, teârüfsüzlüğün [6] tesiriyle Türklerin bir kısmı Fârisîlere uyarak Şiîliğe mely etti. Fakat bugün kavmiyet duygusunun mezhep ihtilâfını bertaraf etmeğe muvaffak olduğunu [7] görmüyor muyuz? Evet, cehalet devri birkaç asır daha devam etmiş olsaydı, Türkler de lisan ve kavmiyet itibarıyle birçok miletlere ayrılacaktı. Nasıl ki İslâvlar, Latinler ve Kürtler kadim zamanlardan beri müteaddit kavimlere ayrılmışlardı. (Bugün Kürtler birbirlerinin lisanını anlamayan beş kavimden müteşekkildir). Fakat Türkler, göçebe hayatı yaşadıkları için, mazide böyle bir iftiraka uğramadılar. Arap aşiretleri vasi' bir sahada sakin oldukları halde göçebelik dolayısıyle daimî bir temas ve ihtilât halinde bulundukları için Arap lisanî vahdetini muhafaza etmişti. Türkler için göçebelik, kölemenlik ve mu-

---

(2) Ayrı, krş. T. Y. de yok.
(3) Temassızlığın, krş. T. Y. teârüfsüzlüğün.
(4) Uzaklaşma, krş. T. Y. mubâadet.
(5) Fakat, krş. T. Y. de yok.
(6) Teârüfsüzlüğün, krş. T. Y. ve teârürsüzlüğün.
(7) Ber - taraf etmeğe muvaffak olduğunu, krş. T. Y. ber-taraf etmekte olduğunu.

haceret âmillerinden başka, Mete, Komene, Bilge Han, Kaşgar Hakanları, Selçuk, Cengiz, Timur istilâları gibi birleştirici, kaynaştırıcı büyük hengâmlar da [8] tekerrürden halî değildi. Bundan dolayıdır ki bugün Türklerin hemen kâffesi [9] birbirinin lisanını anlar bir kavim halindedir. Ve tanışma devri başladığı için artık uzaklaşmaları imkânı yoktur.

Türklerin lisanca uzaklaşmamalarına Türkçe kitapların uluslar arasında tedavül etmesi de başlıca bir sebeptir. Bir taraftan Çağatayca divanlar Garp Türkleri tarafından okunur, diğer cihetten de Osmanlıca eserler sandık sandık Kırım'a, Kazan'a, Kafkasya'ya, Türkistan'a götürülürdü.

Osmanlıca kitapların intişarı, bilhassa Türk teârüfünden sonra şiddet buldu. İptida Kırım'da ve Kafkasya'da İstanbul edebiyatı taklik edilmeğe, İstanbul Türkçesine yaklaşmağa başlandı. Sonra bu hareket Kazan'a ve Türkistan'a da sirayet etti.

Fakat bu sırada büyük bir düşman [10] üç suretle tesir icrasına başlayarak bu dil birleşmesi hareketini durdurmağa çalıştı.

1. **Sosyalizm**: Türklerin menâfi'-i milliyyesi için bugün elverişli olmayan bir fikir varsa, hiç şüphesiz, sosyalizmdir. Çünkü milliyet fikrinin düşmanıdır. Halbuki Türkleri her türlü izmihalalden kurtara-

---

(8) Hengâmlarda, krş. T. Y. hengâmelerde.
(9) Kâffesi, krş. T. Y. umumu.
(10) Büyük bir düşman, krş. T. Y. bir müessir.

cak âmil, ancak miliyet fikridir. Bundan başka sosyalizm, tabiî olarak, büyük sanayiden doğar. Türklerse henüz sosyalizmi doğuracak derecede bu sahada yol almamışlardır.

Şimal Türkleri arasında gayr-ı tabiî bir surette uyanmağa başlayan sosyalizm fikrî, mevkiî (régionale) edebiyatlar teessüsünü intaç etti [11] Halbuki bir tek lisana malik olan her kavmin [12] halk konuşmaları birbirinden büsbütün başkadır. Mahallî şiveleri yazı lisanı haline sokmak, bunlardan bir edebiyat çıkarmak millî beraberlik için büyük bir tehlikedir [13]. Mesela [14] yalnız Türkiye dahilinde her mahallin halk[14/1] diliyle edebiyat tesisine başlansa yüzlerce halk lisanı tekevvün eder. Bu halin tatbiki bütün milletler için en müthiş bir ölümdür.

2. Ümitsizli: Avrupa gazeteleri daima Türkiye'nin za'fından, yaşamağa istidatsızlığından bahs ettiler. Avrupa ajansları da her zaman bu maksada hâdim havadisler neşr etti. Şimal'deki Türk gazetelerinin de bazıları bu bed-hâhâne urcüfeleri düşün-

---

(11) Mevkıî (régionale) edebiyatları teessüsünü, krş. T. Y. mahallî (régionale) edebiyatlar tesisini.

(12) Bir tek lisana malik olan her kavmin, krş. T. Y. bir lisanla mütekellim olan bir kavmin.

(13) Mahallî şiveleri ... bir tehlikedir, krş. T. Y. de bu cümle yok.

(14) Mesela, krş. T. Y. de yok.

(14/1) Halk, krş. T.Y. Türk.

meksizin naklettiler. Bu *suretle* [15] Türklerin medenî kabiliyetinden ümit kesilmeğe başladı. O halde sun'î bir Tatar medeniyeti yapmak hatırası doğmağa yüz tuttu.

Halbuki, Tatar kelimesi, eski Türk tarihinde bugünkü Şimal Türkleriyle hiç bir münasebeti olmayan yabancı bir kavme verilmiş mezmum bir isimdir. Ne Cengiz, ne de Timur Tatarları sevmezdi. Demek ki Tatarlar Türk olmadıkları gibi, Moğol da değildirler. O halde, Rusların hem tahkir, hem de Türkleri birbirinden tefrik etmek maksadıyle isnat ettikleri bu tabiri Şimal Türkleri kabul etmemelidirler. Şimal Türkleri ekseriyetle Kıpçak Tükrleridir [16].

3. Mektep tazyikatı: Bazı hükûmetler, muhtelif Türk uluslarının birbirini tedris ve terbiye etmesine mani' olmağa başladılar. Her ulusa mahsus kitapların diğer ulusların mekteplerinde okunması men' olundu. Bundan başka Müslümanlar için her mahaldeki ana dilinin tedris lisanı olması ileri sürüldü. Bütün bu tazyiklerden maksat Türk milletini müteaddit kavimlere parçalamak olduğu açıktan açığa anlaşılıyor. Bir kavmi yutmak için parçalamak lâzımdır, milleti parçalamak için de [17] iptida lisanını parçalamak iktiza eder. Bunu yapanların bazıları bilerek yapıyorlar; bazıları da bilmeden yapıyorlar.

---

(15) Bu suretle, krş. T. Y. bu surette.
(16) Bu paragraf tümüden **Türk Yurdu**'nda yoktur.
(17) Parçalamak lâzımdır, milleti parçalamak için de, krş. T. Y. dağıtmak lâzımdır, dağıtmak için de.

İşte bu üç vasıta ile Türk lisanı parçalanmağa, müteaddit edebiyatlar teşekül etmeğe başladı. Bunun tehlikesini hisseden Kadı Rizâüddin, Musa Beğef Efendiler gibi hamiyet-perverler yazılarını hep umumî Türkçe'de yazmağa devam ettiler. Kırım'da münteşir «Tercüman» gazetesi de kadim «fikirde birlik[18] dilde birlik, işde birlik» düsturunu takip ediyor[19]. Bakü'de çıkan «Şellâle» mecmuası, doğrudan doğruya eski Osmanlıcayı ileri sürüyor. O halde Rusya Türklerinde iki cereyan var : Birincisi mahallî lehçelere kıymet vermek, ikincisi İstanbul Türkçesini millî lisan olarak kabul ederek bu lisanı tâmime çalışmak.

Birinci cereyana kapılanlar hiç şüphesiz bilmeksizin Türklük düşmanlarının ekmeğine yağ sürenlerdir. Hakikî bir Türk vicdanıyle düşünenlerse ikinci cereyana meyl ediyorlar. Bütün Türk lehçelerinden mürekkep olmak üzere sun'î bir surette umumî bir Türkçe yapmak kabil olmadığı için bu cereyanlara bir üçüncüsü inziman etmemiştir. Mevcut lisanların hepsi lehçelerden ve mahallî konuşmalardan mürekkeptir. Her lisan mutlaka bir lisanî kesret halindedir. Fakat dikkatle bakılınca bu kesretin fevkinde bir edebî vahdet olduğu görülür. Her millet için payitaht lisanı siyasî bir şana, içtimaî bir i'câza maliktir. Tarde diyor ki «Feodalizm devrinde şan, zadegan sınıfındadır. Hükümranlık teşek-

(18) Fikirde birlik, krş. T.Y. dinde birlik.
(19) Takip ediyor, krş. T.Y. takipte devam ediyor.

kül ettikten sonra şan payitahtta tecellî eder». Şanla i'câz, milletin içtimaî vicdanının mihek ve miyarlarıdır. Millet, bütün kıymetleri bu mihek yahut miyarla takdir eder.

İstanbul'un bir payitaht i'câzına malik olması, yalnız Osmanlı Türklerine nisbetle değildir. İstanbul yegâne Türk Hakanlığının ordu kentidir (ordu kent: payitaht) [20]. Bu sebeple bütün Türklerin kıble-gâhıdır. Bundan başka İstanbul İslâm Hilâfetinin de makarrıdır. O halde İstanbul, millî i'câzden başka, dinî bir kudsiyete de maliktir. İstanbul Türkçesinin bütün Türklerce millî lisan olması, bu i'câz ve kudsiyetin lisana da intikali dolayısıyledir. Fazla olarak İstanbul Türkçesi, Türk lehçelerinin en güzeli, en işlenmişi, edebiyat ve ilimce en zenginidir.

O halde gösterilecek mânialara rağmen İstanbul Türkçesini ebedî lisan ittihaz etmek, bütün Türkler için millî bir vazifedir. Bu vazife ifa edildiği zaman, bütün Türkler lisan ve edebiyatta müşterek ve tek bir millet haline girer.

İkinci delile cevap: Türkçülüğün gayesi bir Türk harsı yaratmaktır. Bu hars, tabiî Şark, Şimâl ve Cenup Türkleri için müşterek olacaktır. O halde Garp Türklerinin Fransız harsına, Şimâl Türklerinin Rus harsına mukallit olmalarından çıkacak mahzur zail olur.

---

(20) Ordu kentidir (Ordu kent: payitaht), krş. T. Y. kurumudur.

Türklerin yalnız bir harsı olmalı ve bu da kendilerinin yarattığı bir hars olmalı [21].

Türk Almanlaştıkça, yahut Fransızlaştıkça veyahut Ruslaştıkça parçalanır, fakat Türkleştikçe millî vakdeti daha ziyade kuvvetlenir.

Hulâsa, İstanbul dilinin millî lisan ittihazı ve Avrupa medeniyeti içinde bir Türk harsı ibdâına çalışması [22], bir Türk milletinin teessüsüne hâdim olacak ve Osmanlı, Kıpçak, Özbek, Kırgız gibi [23] tabirler mıntıka isimleri hükmünde kalacaktır.

Tatar kelimesine gelince, ilmî tetkikler neticesinde, bu kelimenin Şimal Türklerine garazkârlıkla isnat edilmiş bir tabir olduğu anlaşılacak, bu surette Tatarcılık cereyanı da iflâs edecektir [24].

Ya o halde, bu umumî Türk milletinin [52] vatanı neresidir?

Buna cevaben deriz ki :

---

(21) Harsı olmalı ve bu da kendilerinin yarattığı bir hars olmalı, krş. T. Y. medeniyet ve bu da kendilerinin yarattığı bir medeniyet olmalı.

(22) Ve Avrupa medeniyeti içinde bir Türk harsı ibdama çalışması, krş. T. Y. ve bir Türk Harsı — Türk medeniyeti ibdaına çalışılması.

(23) Kıpçak, Özbek, Kırgız gibi, krş. T. Y. Tatar ,Özbek, Kırgız gibi.

(24) Bu paragraf tümden **Türk Yurdu**'nda yoktur.

(25) Bu umumî Türk milletinin, krş. T. Y. bu milletin.

Vatan ne Türkiye'dir Türk için [26] ne Türkistan;

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan!..

Turan, Türklerin efradını câmi' ve ağyarını mâni' olan mefkûrevî vatanıdır.

Turan, Türklerin oturduğu, Türkçenin konuşulduğu bütün ülkelerin mecmuudur.

(26) Türk için, krş. T. Y. Türklere.

IX

MİLLET ve VATAN*

Bugün insanın tabiate karşı aldığı vaziyet gayet vâzıhtır : Tabiî hadisleri tarassut ve tecrübe usulleriyle tetkik ederek tabiatın kanunlarını keşffetmek. Halbuki birkaç asır mukaddem, hal böyle değildi. Tabiîyatçılar [1] şe'niyet (réalité)i trassut ve tecrübe altına almağa lüzum görmüyorlardı; eşyayı anlamak için aklî mebdeleri bilmek ve istidlal tarîkıyle bunların mantıkî neticelerini çıkarmak kâfi görülüyordu [2]. Mesela, toprak, su, hava, ateş denilen dört unsurun teşekkülünü şu suretle izah ediyorlardı: Burûdetle yübûsetin birleşmesinden toprak, burûdetle rutûbetin birleşmesinden su, suhûnetle rutûbetin birleşmesinden hava, suhûnetle yübûsetin birleşmesinden ateş hule gelmişti.

Demek ki tabiatın bu dört mebdei −suhûnet, burûdet, yübûset, rutûbet− elde olunca tabiiyat ilmini istidlâl ile tesis etmek gayet kolaydı; mamafih bu

---

(*) **Türk Yurdu,** yıl 3, C. VI, S. 6, s. 2179 - 2182 (15 Mayıs 1330).

FARKLAR :

(1) Tabiiyatcılar, krş. T. Y. Tabiatcılar.

(2) Kâfi görülüyordu, krş. T. Y. kâfi idi.

harekât, yalnız nazariyata münhasır değildi; hiç olmazsa ihtibârî (emprique) bir tecrübeye müstenit olması lâzım gelen ameliyatta da ayni usul tatbik olunuyordu: Hastalıklar mizaçta ya rutûbetin ya yübûsetin, yahut burûdet ve suhûnetin galebesinden husule geliyor, kullanılan ilaçların da ancak bu hâssalarından istifade edilmek isteniliyordu. Mesela bir hastalık mizacın burûdet ve yübûsetinden husule gelmişse, verilecek ilâç, tab'an hâr ve yâbis olmalıydı.

Bugün tabiiyat sahasında artık böyle[3] bir «mefhum-u usûlî» yer bulamıyor. Memleketimizde maddî ve tabiî ilimlerle iştigal edenler, yalnız tarassut ve tecrübeye ehemmiyet veriyorlar, mefhumları şe' niyyetten çıkarmağa çalışıyorlar[3/1].

Halbuki içtimaiyat sahasındaki düşüncelerimiz tamamıyla eski usule tabidir. Yani içtimaîyata dair yazı yazanlarımız mefhumları ze'niyetten değil, şe' niyeti mefhumlardan çıkarmağa uğraşıyorlar.

Bütün matbuatımızda içtimaî münakaşalara zemin olan üç mefhum var: **Türkçülük, İslâmcılık, Osmanlıcılık.**

Bu mefhumlar içtimaî mevcudiyetlerin timsalleri haline girmedikçe, kıymetlerini içtimaî şe'niyetten almadıkça, hiç bir manayı haiz olamazlar. Senelerce bu kelimeler üzerine mücadele edilsin, ve-

---

(3) Böyle, krş. T. Y. de yok.
(3/1) Çalışıyorlar, krş. T. Y. çalışıyorlar.

lûd [4] hiç bir netice çıkmaz. İçtimaî şe'niyete bakarsak görürüz ki, bir İslâm ümmeti, bir Osmanlı devleti, bir Türk milleti, bir Arap milleti var. Bu hükümlerin şe'niyete mutabık olması için, tabiidir ki «ümmet» kelimesinin, bir dinle mütedeyyin olan fertlerin mecmuuna, «devlet» kelimesinin, bir hükûmetin idaresi altında bulunan fertlerin mecmuuna, «millet» kelimesinin, bir lisanla tekellüm eden fertlerin mecmuuna ıstılah olarak istimal edilmesi lâzımdır. Bu kelimelerin bu manalarda ıstılah olarak kullanılmasını kabul edenler için yukarıdaki hüküm doğru, yani şe'niyete mutabıktır.

O halde, bu hükmü kabul etmeyenler mananın şe'niyete mutabık olmadığından dolayı değil, bu üç kelimenin şu manalarda ıstılah ittihaz edilmesini muvafık bulmadıklarından dolayı istikâf ediyorlar.

Bir taraftan İslâmcılar diyorlar ki : «millet» kelimesi, sizin «ümmet» tabirine tahsis ettiğiniz manaya delalet eder. Hatta bu kelime Arapçada «mezhep (secte)» manasınadır. Bu itiraza karşı denilebilir ki lisanın ekmeliyyeti, her kelimenin tek bir manası ve her mananın bir tek kelimesi ve hususiyle her manayı ifade edecek kelimelerin bulunmasıyla kaimdir. Bunu siz yapmasanız da, lisan kendi kendine yapar. İşte bunun içindir ki bir dinle mütedeyyin olan insanların mecmuuna ümmet, ve bir lisanla

(4) Velût, krş. T. Y. müsbet ve velût.

konuşan [5] insanların mecmuuna «millet» denilmeğe başlamıştır. Mademki ekseriyet bu kelimeleri bu manalarda istimal ediyor, siz de bunu kabul ediniz. Istılah meselesinde müşkilât çıkarmak doğru bir hareket değildir.

Diğe rtaraftan Osmanlıcılar diyorlar ki : Devlet kelimesiyle millet kelimesi müteradiftir. Bir devletin tebaasının mecmuu bir millettir. İçtimaî şe'niyete ehemmiyet vermeyerek yalnız bu mefhûmlar arasındaki münasebâta bakarsak, bu kelime doğru olmak lâzım gelir.

Vâkıâ, bir devletin umum tebaasının ayni lisanla mütekellim olması, yahut ayni isanla mütekellim olanların müstakil bir devlet teşkil etmesi tab'a daha muvafık, arzuya daha mülâyimdir. Fakat devletler şe'niyette, nefsü'l'emrde böyle midirler? Şüphesiz ki değildirler.

O halde, olanın görmeyerek olması lâzım gelen şeyi var zannetmek nasıl caiz olur?

Türkçüler bu iki zümrenin müddeâlarını tenkit ettikten sonra şu iki neticeyi çıkarıyorlar :

1) Ümmet başka şey, millet başka şeydir.

2) Devlet başka şey, millet başka şeydir.

Bu neticelere itiraz olunabilir, fakat yalnız içtimaî şe'niyete mutabık olup olmadığını aramak nok-

---

(5) Ve bir lisanla konuşan, krş. T. Y. bir lisanla mütekellim olan.

ta-i nazarından! Yoksa «böyle olmalı mıydı?» diyerek değil!

Biz mefhumlarımızı şe'niyete uydurabiliriz. Fakat şe'niyeti kendi mefhumlarımıza uyduramayız!

Mamafih «ümmet, devlet, millet» mefhumlarının hariçteki şe'niyetleri birbirinden büsbütün ayrıda [6] değildir. Ümmetle milet arasındaki münasebet «umum» la «husus» arasındaki münasebet gibidir. Ümmet bir dinle mütedeyyin olan milletlerin umumunu cami' büyük bir zümredir [7]. Bundan başka, milleti teşkil eden fertler, bugün milletin lisanıyla mütekellim olanlar değildir. Yarın bu lisanla konuşacak olanlar da bu zümrenin içindedir [8].

Mesela bugün Pomaklar Bulgarca, Giritteki Müslümanlar Rumca konuştukları halde yarın Müslümanlığın tesiriyle Türkçeyi öğrenecekler ve bugünkü lisanlarını terk edeceklerdir. O halde bir milletin fertleri, yalnız lisanlarıyla değil, dinleriyle de taayyün ediyor.

«Devlet»le «millet» arasında da bir dereceye kadar umum, husus münasebeti mevcuttur. Mesela Osmanlı devleti bir İslâm devletidir, yani Müslüman milletlere istinat eden bir devlettir. Osmanlılığa kem-

---

(6) Ayrı da, krş. T. Y. ayrı.

(7) Büyük bir zümredir, krş. T. Y. bir beynelmileliyet teşkil eder.

(8) Olanlar bu zümrenin içindedir, krş. T. Y. olanlardır.

mıyetiyle beraber irfan ve harsiyle [(9)] istinatgâh teşkil eden iki büyük unsur Türk ve Arap milletleridir. O halde Osmanlı devletine «Türk - Arap» devletidir denilebilir.

Şurası da unutulmamalıdır ki Türk ve Arap milletleri, yalnız Osmanlı memleketindeki Türklere ve Araplara münhasır değildir. Hal-i esarette bulunan lisandaşları da bu milletlere dahildir.

Şimdi de «vatan» mefhûmuna gelelim. Vatan, uğruna hayatlar feda olunan mukaddes bir ülke demektir. Nasıl oluyor da [(10)] diğer bütü ülkeler gayr-i mukaddes iken, «vatan» denilen ülke mukaddes tanılıyor ve bunu mukaddes tanıyanlar hayatlarını, ailelerini, en ziyade sevdikleri şeyleri bu ülkenin uğruna feda ediyorlar? Hiç şüphesiz bu ülke maddî tabiatı itibariyle bu kıymeti haiz değildir. Mutlaka bu kudsiyeti mukaddes bir mevcudiyetten alıyor. Bu mukaddes mevcudiyet ne olabilir? Devlet mi? Yukarıda gördük ki «devlet» de kendi kendine kaim bir kudret değildir, bu da kuvvetini «millet» le «ümmet» den alıyor : Şerefülmekân bilmekîn [1]. O halde mukaddes mevcudiyet olarak yalnız bu iki şey var : «millet» le «ümmet».

(9) Kemiyetiyle ... harsiyle, krş. T. Y. kemiyetiyle beraber irfan ve medeniyetiyle.

(10) Bütün diğer, krş. T. Y. diğer bütün.

[1] «Yerin onuru, oturandandır». İ. K.

Mukaddes şe'niyetler iki olunca bunların [11] timsali, yahut karargâhı olan vatan da iki olmak lâzım gelir : Ümmetin vatanı, milletin vatanı.

Filhakîka bir İslâm vatanı vardır ki Türkler kendilerininkine «Turan» namını veriyorlar. Osmanlı ülkesi, İslâm vatanının müstakil kalan bir cüzüdür. Bundan bir kısmı Türk yurdudur ki ayni zamanda Turan'ın bir parçasıdır; diğer kısmı da Arap yurdudur ki büyük Arap vatanının bir parçasıdır.

Türklerin Türk yurdunu veyahut Turan'ı hususî bir aşkla benimsemeleri ne küçük İslâm vatanı olan «Osmanlı ülkesini, ne de büyük İslâm vatanını unutmalarını iktiza etmez.

Çünkü milet mefkûresi, devlet mefkûresi, ümmet mefkûresi [12] başka başka şeylerdir ve her üçü de mukaddestir.

(11) Bunların, krş. T. Y. bunun.

(12) Ümmet mefkûresi, krş. T. Y. beynelmileliyet mefkûresi.

X

MİLLİYET MEFKÛRESİ

Bazı gençler soruyorlar :

«Madem ki mefkûreler tarihî hengâmelerden, içtimaî buhranlardan doğuyor; bir müddet sonra başka ahvâl ve şeriatin tesiriyle doğacak yeni bir mefkûrenin milliyet sevdasına halef olması melhuz değil midir? Mesela yakın veyahut uzak bir istikbâlde 'sosyalizm' fikrinin milliyet duygusuna galebe çalması ihtimali yok mudur?»

Bu suale şöyle cevap verebilirim :

— Mefkûre, esasen, bir içtimaî zümrenin, kendi fertleri tarafından duyulmasıdır; güneşin ziyası bir 'adesenin mihrak noktasında tekâsüf etmeden yakıcılık hassasını göstermediği gibi, zümre de, galeyanlı bir içtimaî haline gelmeden, haiz olduğu «kudsiyet» sıfatını tecelli ettiremez.

Fakat bu kudsiyet, şuurlu bir şekil almadan; ait olduğu zümrenin ruhî vahdetinde şuursuz bir surette yine mevcuttu. Galeyanlı içtimaî vazifesi, yalnız, zümreyi rakîk bir mevcudiyetten kesif bir var-

lık haline koyarak, o ana kadar «kenz-i mahfî» [1] de gizli kalmış olan bu «şe'niyet (réalité)»i, muhât olduğu kudsiyet halesiyle beraber, fertlerine izhar etmektir.

Galeyanlı içtimâlar, ancak, evvelce «münbasıta bir halde mevcut» olan bir zümreyi «mütekâsif bir surette mevcut» bir hale getirmek suretiyledir ki mefkûrenin inkişafına masdar olurlar.

Mefkûrenin yoktan var olması, «şuursuz» bir safhadan «şuurlu» bir safhaya geçmesi demektir.

Osmanlılık, İslâmlık, Türklük mefkûreleri doğmadan, Osmanlı devleti, İslâm ümmeti, Türk milleti mevcuttu.

Avrupa'da, büyük sanayi, ameleyi tekâsüf ettirerek sosyalizm mefkûresini doğurmadan evel, amele sınıfı dağınık bir surette mevcut bulunuyorlardı.

Demek ki bir zümrenin, buhranlı bir dakikada fertlerinin vicdanında «ben varım!» diyerek tecelli edebilmesi için hususî bir teşkilât halinde, birtakım müesseseleriyle beraber, evvelce mevcut olması lâzımdır. Bu teşkilât, ister siyasî, ister dinî, ister lisanî bir mahiyette bulunsun, behemehâl evvelce mevcut olmamalıdır. Herhangi galeyanlı bir içtimâ' ortaya mazisiz, nev-teşekkül bir zümre atamaz. Mev-

---

[1] Bir hadis-i kudsî'ye telmihtir. Tanrı şöyle buyurmuş : «Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istediğim için, yaratıkları, yarattım.

cut bir teşkilâta istinat etmeyen içtimâ'lardan yeni bir mefkûre doğması şöyle dursun, esasen böyle bir içtimâın vukuuna bile ihtimal yoktur. Çünkü ancak inbisat halinde mevcut olan bir şey tekâsüf edebilir.

Bu ifadelerden şu netice çıkıyor :

— Müstakbelde vuku bulacak azîm bir içtimâ, behemehâl bugün mevcut olan içtimâlardan birine istinat edecektir; âtide doğacak bir mefkûre, mutlaka bugünkü zümrelerden birinin tekâsüfünden fışkıracaktır.

O halde mevcut zümreler içinde teşkilâtça en zengin ve en kuvvetli olmakla beraber, diğer zümreleri de teşkilâtı içinde cem' ve bel' edebilecek olan hangisi ise büyük mefkûrenin onun tekâsüfünden doğması zarurî olur.

Şimdi de, bu cem'edici zümreyi arayalım :

Mevcut zümreler içinde bu vazifeyi ifa edebilecek ancak lisanî zümreler, yani milliyettir. Çünkü evvelâ bir lisanı konuşanlar, ekseriyetle bir soydan gelen insanlar olduğu için, bir millet, ayni zamanda bir «kavim» demektir.

Lisan ve kavim mefhumları birbirine o kadar bağlıdır ki bugün «beşeriyat» ilminin haricinde «ırk» dan bahs edilince hatıra ilk önce aralarında lisanca karabet bulunan bir «âile-i akvâm» gelir.

«Hind-Avrupaîler», «Sâmîler», «Bantular», «Ural-Altâîler» diye yad edilen ırklar, kavimlerden yani

lisanî ailelerden başka bir şey değildirler. Hattâ Hind - Avrupîler arasında, beşeriyet ilmince, «hakikî ırklar»ı irâe eden «müstatîlü'rre's-kumral», «mustatîlü'rre's-esmer» , «arîzürre's-esmer» enmûzeçlerinin her üçü de mevcuttur. Mesela Almanlar ekseriyetle «mustatîlürr'es-kumral», İspanyollar ve Cenubî Avrupalılar «mustatîlü'rre's-esmer», İslavlar «arîzürre's-esmer» enmûzeçlerine mensupturlar.

Bununla beraber Avrupa milletlerinden her hangisini alırsak, bu enmûzeçlerin her üçünden muhtelif nisbette muhtevî olduğunu görürüz.

Bu surette «kavim» tabirinden «lisân-ı aile»yi murat edeceğiz, «ırk» kelimesinden de «teşrihî müşabehetler arz eden enmûzeçler»i anlayacağız. O halde kavim, gayet eski bir zamanda «lisanî bir cemaat» halinde yaşamış ve sonra dağılmış bir milet demek olur. Irka gelince, bu da, mensupları bir mahalde müctemian mevcut olmayan ve bütün milletler arasında dağınık bulunan teşrihî enmûzeçlerden ibaret kalır. Bugün intisabıyle iftihar edilen «ırk» şüphesiz teşriî bir enmûzeç değil, lisanî ve tarihî bir zümre olan «kavim»dir. Lisanî cemaat, yani milliyet bu zümrenin bir şubesi değil midir?

Sâniyen, lisan, fikirlerin ve hislerin hâmili, ananelerin, âdetlerin nâkıli olduğu için mütekellimlerini ayni iştiyak ve temayüllere, ayni vicdan ve zihniyete malik kılar.

Bu suretle ruhların müşterek duyguları mütecanis olan bu fertlerin ayni dini kabule mütemayil bu-

lunmaları gayet tabiîdir. Buna binaendir ki lisanî zümrelerin ekseriyetle ayni dini kabul ettiklerini görüyoruz. Bidayette bazı hususî sebepler bu dinî mücânesete kısmen mani olsa bile, ayni lisanla mütekellim olanların tedricen ayni dine girdiklerini tarih bize gösteriyor. Mesela yeni Latinler Katolik, Cermanlar Protestan, İslavlar Ortodoks dinine mely etmişlerdir. Ural-Altaîlerden Moğolar Budist, Mançûrîler Konfüçyüs, Finu-Uğriyenler Hiristiyan olmuşlardır, Türkler bidayette kısım kısım Budist, Mânî, Musevî Hiristiyan olmuşken, bilahare ekseriyetin İslâmiyeti kabul etmesi üzerine iki yüz bin mikdarında bulunan Şamânî Yakutlardan başka cümlesi bu dine girmişlerdir.

Yakutların İslâmiyetten hariç kalmaları yurtlarının Türk dünyasından uzak bir mevkide bulunmasındandır. Bunlar, ya İslâmiyeti kabul ederek Türk kalacaklar, yahut Hiristiyanlığa girerek büsbütün Ruslaşacaklardır.

Bir dine dahil olmağa lisanın tesiri olduğu gibi, bir milliyete girmeğe de dinin tesiri vardır. Vaktiyle Fransa'dan kovulan Protestan Fransızlar Almanyay'a giderek Cermenleştiler. Eski Bulgaristan'ın Türk aristokrasisi Hiristiyanlığı kabul ederek İslâvlaştılar. Bugün dağınık bir surette memleketimize muhaceret eden bazı gar-i Türk Müslüman unsurlarının dindeki müşareketin tesiriyle Türkleştiklerini görmüyor muyuz? O halde lisanî zümre ile dinî zümre arasında da samimî bir ahkâla mevcuttur.

Sâlisen, «mükellefiyet-i askeriyye» ve «hâkimiyyet-i milliyye» usulleri kabul olunduktan sonra «vatan»ın müdafaası, muallem ve mümtaz bir sipahî taifesinin; «devlet» idaresi yalnız hükümdara karşı mesul bir zimamdarlar sınıfının inhisarından çıktı. Sapandan başka silâhı olmayan köylülerle istirahata alışan kasabalılar asker oldular; idare hakkında hiçbir tecrübesi bulunmayan halk, hükümetin murâkıbı vaziyetine geçti. O halde bu yeni askerleri «vatan» muhabbetiyle yetiştirmek, bu murâkabeci halka intihap vazifesini öğretmek bir zaruret şeklini aldı. Bu suretle halkın terbiyesi, maarifin ta'mîm meseleleri çıkarak terbiyenin hangi lisanda icra olunacağı hususunda devletle tâbi' kavimler arasında ihtilâf zuhuruna sebebiyet verdi.

Devletler resmî lisanı ta'mîm etmeyi, her kavim de kendi lisanını terbiye ve talim vasıtası ittihaz eylemeyi gaye olarak ileri sürmeğe başladılar.

Bundan dolayıdır ki son asırda gerek «devlet» in, gerek «vatan»ın lisanî bir zümreye istinadı imkânsız görülerek Avusturya ve Macaristan'da olduğu gibi lisanî zümrelerden ikisine istinat ettirildi. Bugün, Avrupa'da, yalnız lisanî zümrelere istinat eden «devlet»lerin istikbâline itimat ediliyor, her lisanî zümre, millî vatanın hiç olmazsa manevî hududunu tayin ederek nasıl bir istikbâle hasretkeş olduğunu gösteriyor.

Bugün herkes pekâlâ anlıyor ki unsurlar arasında müşterek olan «devlet ve vatan» fikirleri aşk-

sız, vecdsiz, maneviyetsiz mefhumlardan ibarettir. Müşterek maşuka olamadığı gibi müşterek vatan ve yurt da olamaz.

Müşterek bir vicdana istinat etmeyen bir devlet fertlerin me'keli olur.

Bir milliyetin yurdu olmayan ülke, fertlerin karın doyuracağı bir imaret mahiyetini alır.

Devlet ve vatan müesseseleri millî mefkûreye istinat ederse hayatları ebedîdir. Fertlere istinat ettıkleri takdirde inkıraza mahkûmdur.

Mefkûresiz fertler hodkâm ve menfaatperest, ümitsiz ve bedbin, imansız ve korkak oldukları için «hebâen mensûr» halindedirler. Devletler, mutlaka, millî mefkûrelere istinat etmeli, ve her vatan behemehâl bir milliyetin vatanı olmalıdır ki yaşayabilsin...

O halde görüyoruz ki lisanî zümre, ayni zamanda «devlet» ve «vatan» mefhumlarını da muhittir. Aile, sınıf, hirfet ocağı, köy, aşiret, din daireleri gibi küçük zümreler de hep millî zümrenin cüz'leridir. Aile bir dine mensup fertlerden teşekkül eder. Yalnız bir milliyetin lisanıyle konuşur; diğer zümreler de, aile gibi, lisan ve dince müşterektirler. O halde bunların cümlesi milletin hususî teşkilâtları hükmünde kalır.

Hulâsa, kavme, ümmete, devlete, vatana, aileye, sınıfa, hırfet ocağına ve ilâh ... mensup ne kadar mefkûreler varsa cümlesi millî mefkûrenin muavinleri-

dir. İçtimaî tekâmül maddî âmiller yerine zihnî ve hissî âmiller ikame ettikçe bunların tebliğ vasıtası olan lisanın kıymet ve müessiriyeti gittikçe artacak ve bu suretle miliyet duygusu ebedî bir mefkûre haline girecektir.



Vâkıâ, Türkiye'de büyük sanayi teşekkül ettikten sonra bizde de sosyalizm mefkûresi doğacaktır. Fakat bu, diğer küçük mefkûreler gibi millî mefkûrenin bir muavini mevkiinde kalacaktır. Avrupa milletlerinde sosyalizm aleddevâm kuvvetlenmekle beraber, ekseriyetle muharebe zamanlarında mevkiini millî mefkûreye bıraktığını görüyoruz. Siyasî muharebelerden sarf-ı nazar, hattâ yalnız iktisadiyat sahasında bile sınıf mefkûresi milet mefkûresinin bir tâbiidir.

Bundan başka dikkatle bakılınca din, ahlâk, hukuk, siyasiyat, iktisat, ilim, güzel sanatlar gibi bütün içtimaî faaliyetlerin yegâne cevheri, lisan olduğu görülür. Bu faaliyetlerin kıymet bulması lisanın ehemmiyet kesbetmesi demektir.

Lisan, içtimaî hayatın zemini, maneviyetin nesci, harsın ve medeniyetin temelidir. O halde —hangi zümreye ve hangi faaliyete ait olursa olsun— istikbaldeki bütün içtimaî cereyanlar —gerek doğrudan doğruya ve gerek dolayısıyle— daima lisanî zümreyi tekâsüf ettirecek ve her buhrandan mutlaka —daha zinde ve daha kuvvetli bir surette— milliyet mefkûresi feveran edecektir.

XI

MİLLİYYET ve İSLÂMİYYET

İslâm âleminin son ümidi olan Osmanlı devletini yüz seneden beri parçalayan manevî bir mikrop var. Bu mikrop şimdiye kadar Osmanlılığın düşmanı idi ve İslâmiyete büyük zararlar verdi. Fakat bugün artık İslâmların lehine dönerek yaptığı mazarratları telâfi etmeğe çalışıyor. Bu mikrop milliyet fikridir.

Evet! Romanya'yı, Sırbistan'ı, Karadağ'ı, Yunanistan'ı, Bulgaristan'ı, Sisam ve Girit adalarını doğurarak Osmanlılığı her rub'-ı asrda inkısamlara uğratan ve en sonra Rumeli'nin elimizden çıkmasına sebebiyet veren, bu müthiş fikirdir, bu fikir marazî bir mikrop değil, içtimaî bir maya idi. Maatteessüf bugüne kadar mahiyetini anlamayadık. Daima aleyhimizde, lisanî, edebî, iktisadî, terbiyevî, nihayet siyasî ihtimarlar yaptı. Biz bu hayatî yaradılışları tanzimlerle, tesislerle, teşkillerle, beyhude durdurbağa çalıştık. Bu asrın milliyetler asrı olduğunu hissedemedik. Bu içtimaî kuvveti biraz da İslâmlığın, Osmanlılığın menfaatinde istihdam etmeği hatırlayamadık.

Neyse, olan oldu. Milliyet fikri İslâmiyet aleyhinde ne yapmak mümkünse yaptı. Artık bu silâhı istimal etmenin sırası İslâm âlemine geldi.

Şimdiye kadar bütün müslümanlarda hâkim olan zihniyet şundan ibarettir: Yeryüzünde yalnız bir meşru devlet vardır ki o da İslâm devletidir. Bilfiil hangi hükümetin idaresi altında bulunurlarsa bulunsunlar, bütün müslümanların bil-hak metbu'ları ancak İslâm Halifesidir.

Fi'lî tâbiiyetleri ârızî ve muvakkat bir haldir. Yakın bir zamanda bir sahip-zuhur, bir müncî, bir mehdî çıkarak onları bu mülevves esaretlerden kurtaracaktır. Cuma ve bayram namazlarında Halife namına okunan hutbeler, hac günlerinde Arafat'taki içtimâlar, siyasî bir istikbalin dinî mübeşşirleridir. Bu zihniyet, şüphesiz ki hepimizin kalbini kudsî galeyanlarla, ulvî vecdlerle dolduran bir ruhî halettir. Eğer nazarî bir saadet, dört yüz milyonluk bir insaniyetin hayatına kâfi gelmiş olsaydı bu gaye-i ma' filbâl bizim için elverirdi. Yok, bunun yalnız nazarî bir mahiyette kalmayarak amelî bir mevcudiyet iktisap etmesi elzemse, evvel be-evvel buna vusûl için iktiza eden tedriç mertebelerini birer birer kat'etmeğe çalışmalıyız.

Görüyoruz ki Müslüman kavimler, müstakbel bir saadete ümit ve intizarla beraber, yaşadıkları memlekette sâfil bir seviyede kalmaya razı oluyorlar, idaresi altında yaşadıkları hükümetler ve milletler tarafından iptida lisanen ve iktisaden, sonra da fikren ve

ahlakan temsil olunmaya muvafakat gösteriyorlar. Büyük bir kurtuluş beklemek iyi! Lâkin birtakım küçük, kolay ve tedricî kurtuluş yolları vardır ki bunlara muvaffak olmadan ötekine nail olmak sünnetullaha mugayirdir. Evet! Umumî bir Mehdîye intizar edelim. Fakat «Kur'an-ı Hakîm'in» لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ [1] beyan-ı mu'cizi mucibince mahallî ve millî hâdîlere, lisanî, terbiyevî, iktisadî, ahlâkî necatlara niçin ümit-var olmayalım. Hiristiyan kavimlerin ne suretle i'tilâ ve istiklâl yollarına gittiklerini gözlerimizle gördük. Bunlar iptida lisanlarını millileştirmekle işe başladılar. Lisanî bir istiklâl, siyasî bir istiklâlin mukaddimesidir. Bir kavim, millî lisanını sevmeğe, millî edebiyatını bu millî lisan üzerinde tesis etmeğe başladığı anda necat va'dini almış demektir.

Lisandan sonra tarih gelir. Bir kavim tarihin en kadim menbalarına çıkarak millî hayatının ilk inkişaf hamlelerini duyarsa kabyetmiş olduğu ruhu yeniden bulmuş olur. Tarihten aldığı feyzlere halkın derinliklerinden çıkardığı efsaneleri, menkıbeleri, me'sûreleri ilave ettikten sonra millî maneviyeti tamamıyle tessüs eder. O zaman şiir ve sanatının mevzularını, istiârelerini, telmihlerini hep bu millî sânihalardan iktibas ederek edebiyat ve bediiyatına şahsiyet verir.

---

[1] **Kur'an:** 13/8 «Her kavmin bir doğru yolu göstericisi (kurtarıcısı) vardır». İ. K.

Bundan sonra da dinî terbiye ve iktisat gelir. Hür millî bir terbiye evvela millî lisan ve tarihe, sonra da iktisadî istiklâl esaslarına istinat eder. Ve bütün manevî feyizlerini dinden alır. Nakşibedilerin mühim bir düsturu var ki «nazar ber kadem»[2] tabirinde icmâl edilmiştir. Bir adamın «kadem»i neferlikte ise «nazarı» müşirlik olmamalıdır. Nefer, onbaşı olmağa çalışmalıdır. Yani «kadem»ine yakın bulunmalıdır.

Biz ki, hâlâ memleketimizde dinimize mensup bulunan aşiretler arasında «gazve»lere «iğtinam» lara göz yumuyoruz, İslâm ittihadını arzu edivermekle hemen husule gelir zannetmek gayet gariptir. İslâmiyet, asabiyeti «hamiyyet-i cahiliyye» tabiriyle takbih etmiş ve nehy eylemiştik. Fakat bu asabiyetten murat aşiret asabiyetidirki hâlâ içimizde carîdir. «Benî Kahtân» ile «Benî Adnân» tabirleri de bu takbih ve nehyin aşiretlere ait olduğuna bir delildir. Dîn-i İslâm yukarıda zikrettiğimiz âyet-i kerîmede kavmiyyeti tecviz ettiği gibi, âtideki âyet-i kerîme ile de arada teârüf olmak şartıyle kabile ve şa'blara, yani kavim ve milletlere ayrılmayı tasvip buyurmuştur : Sizi şa'blar ve kabile halinde yarattık ki birbirinizle teârüf edesiniz.

Bütün Müslümanların uzak bir istikbâlde, siyasî bir ittihatları ihtimal ki mümkündür. Fakat her

---

[2] Bizim şu atasözümüzün karşılığı sayılabilir : «Ayağını yorganına göre uzatmak». Nazar ber - kadem için bk. Terimler Sözlüğüne. İ. K.

halde bu gayenin uzun bir müddet imkânsız kalacağına şüphe yoktur. O halde bu uzun zaman esnasında İslâm kavimler millî intibahlar, millî mücadelelerle it'tilâdan, hiç olmazsa içtimaî istiklâllerini muhafazadan mahrum mu kalsınlar?

Milliyet silâhının bundan böyle ancak İslâmların lehinde istimal olunabileceğini söylemiştik. Çünkü milliyet fikri, mahkûm bir kavmin mahkûmiyetten kurtulması için kullanılan bir silâhtır. Artık İslâm hükûmetlerinin idaresi altında gayr-i müslim kavimler kalmadı. Halbuki bugün Müslüman kavimlerin ekserisi mahkûmiyet ve esaret halindedir. İslâm kavimler arasında ise hâkimiyet ve mahkûmiyet kayıtları olmadığı için milliyet fikri İslâmlar arasında tefrika çıkaramaz.

Bilâkis, milliyet fikri kuvvet buldukça, İslâm ümmetciliği fikri de o derecede harsleneceği için mevcut ve harsı takviye ve teyit edecektir.

№ 5611

F. 10 Lira

SATIŞ VE DAĞITIM YERİ : İstanbul'da Devlet Kitapları Müdürlüğü ve İllerde Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevleri

Emel Matbaacılık Sanayi - 1976 - Ankara